МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Кафедра інформаційних систем в управлінні та обліку

Олександр Владиславович Верещака

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему:

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВ

Спеціальність 071 "Облік і оподаткування"

Науковий керівник
д.е.н., проф. Олена ЛАБОВСЬКА
_____
(підпис)

Рецензент
к.е.н., доц. Ганна ХОМЕНКО
_____
(підпис)

Завідувач кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку
д.е.н., проф. Сергій ЛЕГЕНЧУК
_____
(підпис)

Житомир
2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

1.1. Теоретичні підходи до визначення поняття «фінансові результати» …… 7

1.2. Систематизація факторів, що впливають на фінансові результати підприємств …….. 14

1.3. Нормативно-правове забезпечення визначення фінансового результату…… 24

РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Облікове забезпечення фінансового результату …….. 33

2.2. Облікове відображення доходів і витрат: напрями гармонізації міжнародних та національних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності …… 40

2.3. Проблематика обліку фінансових результатів на прикладі торгівельних підприємств …….. 49

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах війни ……. 57

3.2. Сучасні проблеми та удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами ……. 67

РОЗДІЛ 4. ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ОБЛІКОВИХ ДИСЦИПЛІН

4.1. Візуалізація інформації в освітньому процесі ……. 78

4.2. Розробка опорного конспекту на тему «Облік доходів, витрат і фінансових результатів» з дисципліни «Бухгалтерський облік» …… 82

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ 92

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ 96

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Актуальність теми обліково-аналітичного забезпечення фінансових результатів підприємства значно зростає в умовах сучасних економічних викликів, таких як інфляційні процеси, коливання валютних курсів, нестабільність ринків та зміни в законодавчому середовищі. Для підприємств важливо мати системи, що дозволяють здійснювати точне прогнозування, оперативне коригування фінансових результатів та швидке реагування на зміни. В умовах фінансової нестабільності, особливо для малих та середніх підприємств, важливим аспектом є здатність мінімізувати фінансові ризики і виявляти їх на ранніх етапах, що може бути досягнуто завдяки належному обліково-аналітичному забезпеченню.

Обліково-аналітичне забезпечення фінансових результатів включає як традиційні методи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, так і інструменти, які дають змогу провести глибокий аналіз ефективності підприємства. Важливим є вміння інтерпретувати фінансові результати з точки зору фінансової стабільності та рентабельності, що дає можливість менеджерам ухвалювати обґрунтовані рішення щодо фінансової стратегії підприємства, а також здійснювати моніторинг фінансових показників у реальному часі.

Особливо важливо для підприємств, що працюють у специфічних секторах економіки (наприклад, агробізнес, промисловість, торгівля), мати узгоджену систему обліково-аналітичного забезпечення, що враховує галузеві особливості, типи витрат, доходів та прибутків. Це дозволяє не тільки відслідковувати поточні результати, але й здійснювати прогнозування та довгострокове планування фінансової діяльності, оптимізувати фінансові потоки і приймати стратегію розвитку.

Загалом, обліково-аналітичне забезпечення фінансових результатів підприємства виступає важливим інструментом для покращення ефективності управління, підвищення прозорості фінансової діяльності та забезпечення стійкості підприємства на ринку.

Дослідження в галузі фінансових ресурсів, фінансового забезпечення та результатів підприємств здійснюють провідні вчені, зокрема О.А. Підгорна, М.Д. Білик, А.Т. Опря, Е.А. Уткін, В.Я. Амбросов та інші. Їхні роботи сприяють розвитку теоретичних і практичних аспектів фінансового управління, зокрема вивчення методів аналізу фінансових результатів і оптимізації використання фінансових ресурсів. Завдяки цим дослідженням підприємства можуть поліпшити фінансові показники та ефективність управління фінансовими результатами.

Мета і завдання дослідження. Метою даного дослідження є наукове обґрунтування теоретичних та організаційно-методичних положень, а також розробка на цій основі практичних рекомендацій з облікового забезпечення та управління фінансовим результатом підприємства.

Для досягнення цієї мети в роботі визначено наступні завдання:

1. Провести аналіз теоретичних підходів до визначення поняття «фінансові результати».
2. Оцінити систематизацію факторів, що впливають на фінансові результати підприємств.
3. Дослідити нормативно-правове забезпечення визначення фінансового результату.
4. Оцінити облікове забезпечення фінансового результату.
5. Проаналізувати облікове відображення доходів і витрат: напрями гармонізації міжнародних та національних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності.
6. Проаналізувати проблематику обліку фінансових результатів на прикладі торгівельних підприємств.
7. Оцінити фінансову стійкість підприємства в умовах війни.
8. Визначити сучасні проблеми та удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами.
9. Проаналізувати візуалізацію інформації в освітньому процесі.

10. Розробити опорний конспект на тему «Облік доходів, витрат і фінансових результатів» з дисципліни «Бухгалтерський облік».

Об'єктом дослідження є система обліку, аналізу та контролю фінансових результатів діяльності підприємства.

Предметом дослідження є комплекс теоретичних, організаційно-методичних положень операцій пов'язаних з фінансовим результатом підприємств.

Інформаційна база дослідження. Наукове дослідження базується на аналізі чинного законодавства України щодо обліку та формування фінансових результатів підприємств, а також на вивченні публікацій та статистичних даних, підготовлених міжнародними дослідницькими організаціями. У роботі використано ресурси бібліотечних фондів для глибшого розуміння теми. Теоретична база дослідження спирається на роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, а також на монографії та публікації, що висвітлюють питання оцінки фінансових результатів підприємств. Враховуються також наукові праці та дисертації, які досліджують теоретичні та практичні аспекти управління фінансовими результатами в умовах сучасних економічних реалій.

Методи дослідження. У процесі аналізу фінансових результатів підприємства було застосовано широкий спектр методів, як загальнонаукових, так і спеціалізованих, орієнтованих на вивчення обліку, управління та оптимізації фінансових показників. Для дослідження динаміки фінансових результатів використовувався історичний метод, який дозволяє відстежити зміни та тенденції в організації обліку та формуванні фінансових результатів на різних етапах розвитку підприємства. Метод спостереження дав змогу вивчити реальний вплив фінансового управління на ефективність діяльності підприємства, а також взаємодію з іншими учасниками ринку.

Для детального аналізу фінансових процесів використовувалися методи аналізу та синтезу, що дозволяють оцінити природу та функціонування системи обліку і контролю фінансових результатів. Методи індукції та дедукції сприяли формулюванню загальних висновків і виявленню основних тенденцій в

управлінні фінансовими результатами на різних етапах. Структурний аналіз допоміг дослідити внутрішні зв'язки і взаємодію між різними елементами фінансового обліку, а також виявити фактори, що впливають на ефективність формування фінансових результатів підприємства.

Крім того, для кількісної оцінки ефективності управління фінансовими результатами та їх впливу на економічні показники підприємства використовувався економіко-статистичний аналіз.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати кваліфікаційної роботи магістра доповідалися, обговорювалися й одержали позитивну оцінку на міжнародній науковій конференції:

1. Верещака О., Букша А. Аналіз фінансових результатів діяльності як напрямок забезпечення ефективної діяльності підприємства. *V Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу»*. 2024. С. 240–241. *(додаток А)*

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних літературних джерел. Основний зміст викладено на 101 сторінці друкованого тексту. Робота містить 12 таблиць, 12 рисунків та 1 додаток. Список використаних джерел налічує 50 найменування і розміщений на 6 сторінках.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

1.1. Теоретичні підходи до визначення поняття «фінансові результати»

У сучасних умовах швидких змін та посилення конкуренції на ринку бухгалтерський облік набуває стратегічного значення, виступаючи не лише як інструмент обліку й звітності, але й як один із ключових елементів управління господарською діяльністю підприємства. Саме від його якості залежить своєчасність прийняття управлінських рішень, що впливають на фінансові результати та загальну ефективність діяльності компанії. Це створює необхідність постійного розвитку інформаційної системи обліку, її адаптації до потреб сучасного бізнес-середовища та вдосконалення організаційної структури підприємства для забезпечення оперативності, точності та прозорості інформації. Доходи та витрати, як основні показники фінансово-економічної діяльності, тісно пов’язані між собою та є фундаментальними чинниками формування прибутку. Їхній аналіз не лише визначає фінансовий стан підприємства, а й дозволяє оцінити рівень його платоспроможності, стабільності, а також ефективність використання матеріальних, людських та фінансових ресурсів. Саме ці дані слугують основою для стратегічного планування, управління ризиками та визначення напрямків для подальшого розвитку підприємства.

Сьогодні більшість підприємств орієнтовані на підвищення ефективності використання наявних ресурсів, адже це є ключовим фактором для досягнення стратегічної мети – збільшення результатів господарської діяльності, насамперед прибутку. У сучасному бізнес-середовищі, де конкуренція постійно зростає, оптимізація ресурсів стає не просто бажаною, а життєво необхідною умовою для забезпечення стабільного розвитку та підвищення конкурентоспроможності.

Одним із найважливіших аспектів такого підходу є ведення обліку фінансових результатів, оскільки він слугує базою для аналізу ефективності діяльності підприємства, оцінки його фінансового стану та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Актуальність обліку фінансових результатів не викликає сумнівів, оскільки саме на основі цих даних визначаються прибуток, рентабельність, а також оцінюється ефективність використання капіталу та інших ресурсів. Однак, незважаючи на очевидну важливість цього питання, існують окремі аспекти, які залишаються недостатньо дослідженими. Це стосується, зокрема, методології формування фінансових результатів в умовах нестабільної економіки, специфіки обліку в окремих галузях, впливу цифрових технологій на автоматизацію облікових процесів та інтеграцію облікових систем у загальну стратегію управління підприємством. Вивчення цих питань має велике значення для удосконалення системи фінансового обліку, що дозволить підприємствам більш гнучко реагувати на зміни зовнішнього середовища та забезпечувати стабільний розвиток [5].

Підприємство функціонує в умовах постійного кругообігу коштів, що проявляється у формі витрат ресурсів і отримання доходів. Цей процес включає не лише їхнє формування, але й розподіл та використання з метою досягнення стратегічних цілей підприємства. Головним завданням є оптимізація фінансової діяльності шляхом мінімізації витрат і максимізації доходів, що дозволяє забезпечити стабільний розвиток, ефективне використання ресурсів і фінансову стійкість. Фінансові результати є одним із ключових показників оцінки ефективності господарської діяльності підприємства. Вони відображають співвідношення доходів і витрат за певний період, формують основу для аналізу рентабельності, фінансової стабільності та економічної доцільності діяльності. У науковій літературі існує низка трактувань цього поняття, які мають спільні риси, але відрізняються деталізацією окремих аспектів. У таблиці 1.1. наведено основні визначення фінансових результатів, запропоновані вітчизняними вченими [23].

Таблиця 1.1.

Трактування терміну «фінансові результати» науковцями

Автори	*Трактування*
Білик Т.О.	Різниця між сукупними доходами та витратами підприємства і за позитивного його результату представляє додаткову вартість, виступає одним із джерел фінансування подальшого розвитку та поточної діяльності підприємства, основним критерієм оцінки її ефективності.
Бутинець Ф.Ф.	Співставлення доходів і витрат підприємства, відображених у звіті.
Борисов А.Б.	Виражений у грошовій формі економічний результат господарської діяльності підприємства, об'єднання, організації в цілому чи його окремих підрозділів.
Вороніна О.О.	Якісна характеристика фінансово-господарської діяльності підприємства, яка характеризує результат економічних відносин, значущість і сталість розвитку (з погляду доходу), вплив чинників зовнішнього середовища та кількісно узагальнюється у вигляді прибутків (збитків).
Загородній А.Г., Вознюк Г.Л.	Різниця між доходами та витратами підприємства чи його окремого підрозділу за певний час. Приріст чи зменшення вартості власного капіталу підприємства внаслідок діяльності у звітному періоді.
Гринавцева О.В.	Сума валового доходу від звичайної та надзвичайної діяльності підприємства, зменшеного на суму витрат, пов'язаних із господарською діяльністю, непрямих податків і податку на прибуток за звітний період.
Лондар С.Л., Тимошенко О.В.	Приріст (чи зменшення) вартості власного капіталу підприємства, що утворюється в процесі його підприємницької діяльності за звітний період.
Мочерний С.В.	Грошова форма підсумків господарської діяльності організації або її підрозділів, виражена в прибутках або збитках.
Опарін В.М., Худолій Л.М.	Зіставлення регламентованих податковим законодавством доходів і витрат.
Патарідзе-Вишинська М.В.	Узагальнення усіх результатів господарської діяльності, що характеризує ефективність діяльності суб'єкта господарювання.
Пипко В.А.	Економічний підсумок виробничої діяльності суб'єктів господарювання, виражений у вартісній (грошовій) формі.

На нашу думку, вітчизняні автори переважно дотримуються схожих підходів у визначенні терміну «фінансові результати». Більшість трактувань базується на співставленні доходів і витрат або на узагальненні підсумків господарської діяльності у грошовій формі. Це свідчить про існування спільного розуміння основних складових фінансових результатів, таких як прибуток, витрати та економічна ефективність.

Ми погоджуємося з визначенням, запропонованим Опаріним В.М. та Худолій Л.М., де фінансові результати характеризуються як зіставлення доходів і витрат, регламентованих податковим законодавством. Таке визначення є універсальним і враховує специфіку фінансово-облікової діяльності суб'єктів господарювання, оскільки відображає важливість законодавчої регламентації у формуванні фінансових результатів [25].

Крім того, порядок використання прибутку (доходу) суб'єкта господарювання визначається власником (власниками) або уповноваженим ним органом відповідно до чинного законодавства та установчих документів. Це положення забезпечує законодавчу основу для розподілу прибутку, враховуючи інтереси підприємства, його засновників та інших зацікавлених сторін.

його обліку у відповідності до національних та міжнародних стандартів.

Таблиця 1.2.

Трактування терміну «фінансові результати» в нормативно-правових актах

Джерело	*Трактування*
Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.
Господарський кодекс України	Показник фінансових результатів господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та амортизаційних відрахувань.
Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1). Подання фінансової звітності	Загальний дохід за вирахуванням витрат за винятком компонентів іншого сукупного прибутку.

Трактування терміну «фінансові результати» наведено в таблиці 2, де узагальнено визначення цього поняття, викладені в різних нормативно-правових актах. Ці трактування розкривають сутність фінансових результатів як ключового показника господарської діяльності, що відображає співвідношення доходів і витрат підприємства, а також демонструють особливості

Аналіз нормативно-правових документів показав, що визначення терміну «фінансові результати» в них є недостатньо деталізованим. Зазвичай такі трактування зосереджуються на базових аспектах, як-от співвідношення доходів і витрат, однак не враховують інших важливих аспектів, таких як вплив економічних, управлінських і зовнішніх чинників на формування фінансових результатів.

На нашу думку, фінансовий результат слід розглядати як виражену в грошовій формі різницю між доходами та витратами, визначеними відповідно до вимог податкового законодавства. Це економічний підсумок господарської діяльності підприємства, що відображає її ефективність, стабільність та фінансову стійкість, і може бути використаний для оцінки результативності діяльності, прийняття управлінських рішень і стратегічного планування.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок, що аналіз змісту українського законодавства виявив наявність певних прогалин і недоліків, які потребують постійного розвитку та удосконалення. Це стосується не лише загальних принципів бухгалтерського обліку і фінансової звітності, але й конкретизації окремих понять, що використовуються в законодавстві [1].

Не менш важливим є і співвідношення національних стандартів з міжнародними. Міжнародні стандарти, за своєю сутністю, узагальнюють досвід різних країн і виступають важливим чинником, що сприяє розвитку національних систем бухгалтерського обліку та звітності. Вони враховують найкращі практики, міжнародні тенденції і забезпечують високий рівень прозорості і порівнянності фінансових результатів підприємств на глобальному рівні. З огляду на це, вкрай необхідно привести критерії визнання і методики оцінки до єдиних позицій чинного вітчизняного законодавства та міжнародних стандартів фінансової звітності. Це дозволить забезпечити гармонізацію національних норм з міжнародними стандартами, полегшить процес інтеграції в світову економіку, покращить взаємодію між підприємствами та іншими економічними агентами на міжнародному рівні, а також сприятиме

вдосконаленню системи управлінського обліку та фінансового моніторингу в Україні.

Таким чином, фінансовий результат слід розглядати як комплексну характеристику діяльності підприємства, яка відображає кілька важливих аспектів, що безпосередньо впливають на його стабільність, розвиток та конкурентоспроможність на ринку [36] [19]:

1. Ефективність використання ресурсів - це включає в себе оцінку того, як ефективно підприємство використовує різноманітні ресурси – людські, матеріально-технічні, інформаційні, фінансові та інші. Важливо враховувати не лише рівень витрат, але й рівень досягнутих результатів при використанні цих ресурсів. Висока ефективність використання ресурсів свідчить про правильну стратегію та управлінські рішення, які дозволяють підприємству досягати максимальних результатів з мінімальними витратами.

2. Якість і результативність управлінських рішень – це аспект, що відображає здатність керівництва підприємства приймати обґрунтовані та ефективні рішення на всіх рівнях управління. Якість цих рішень безпосередньо впливає на досягнення стратегічних цілей підприємства, а також на здатність оперативно адаптуватися до змін в економічному середовищі та зберігати конкурентні переваги. Рішення, прийняті на основі аналізу реальних даних і з урахуванням довгострокових наслідків, забезпечують стійкий фінансовий результат.

3. Реалізація потенціалу підприємства для економічного зростання – підприємство має постійно оцінювати та використовувати свій економічний потенціал для досягнення сталого зростання. Це включає в себе не лише зростання обсягів виробництва чи збільшення продажів, але й здатність до інновацій, розширення на нові ринки, диверсифікації продуктів чи послуг, а також оптимізації внутрішніх процесів. Високий рівень реалізації потенціалу дозволяє підприємству зміцнити свою позицію на ринку та забезпечити стабільний фінансовий результат у майбутньому.

Таким чином, фінансовий результат є індикатором загальної ефективності та сталості підприємства, який залежить від правильної стратегії управління ресурсами, здатності приймати ефективні управлінські рішення та максимального використання внутрішнього потенціалу для забезпечення стійкого розвитку і економічного зростання.

Отримання позитивних фінансових результатів будь-яким підприємством є важливим свідченням його конкурентоспроможності на ринку, що відкриває можливості для подальшого ведення господарської діяльності. Для інших учасників ринку, таких як вкладники та інвестори, кінцевий фінансовий результат підприємства виступає як частина прибутку після сплати податків, що розподіляється на їх користь. Це може включати, зокрема, дивіденди для акціонерів та відсотки для кредиторів. Чистий прибуток, що залишається після виплат, є основним фінансовим результатом підприємства і використовується для його подальшого розвитку, як виробничого, так і соціального.

Для ринку загалом фінансовий результат підприємства відображається через його оцінку фондовими біржами та іншими позабіржовими торгівельними структурами. Вартість підприємства в даному контексті є узагальненим індикатором ефективності його діяльності, що базується на результатах фінансової діяльності. Вартість підприємства формується в довгостроковій перспективі та є конкретним показником, який відображає зміну величини власного капіталу підприємства, що є безпосередньо пов'язано з його фінансовими результатами.

Цей підхід має важливе значення, оскільки зміна власного капіталу підприємства впливає на його ринкову вартість. Позитивна або негативна динаміка прибутку та показників рентабельності прямо впливають на фінансовий стан підприємства та його ринкову оцінку. Проте, зміна власного капіталу не завжди прямо відповідає сумі фінансового результату, який визначається як різниця між доходами і витратами. Підвищення прибутковості в середньостроковій перспективі безумовно сприяє зростанню ринкової вартості підприємства, а також підвищує його ґудвіл.

У довгостроковому періоді ринкова вартість підприємства, яка також враховує репутацію і ділову цінність, матиме значний вплив на майбутні доходи та рівень рентабельності. Тому зміна фінансового результату, особливо на фоні стабільного зростання рентабельності, є важливим фактором, що визначає подальший економічний розвиток підприємства.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що на сьогодні в науковому середовищі відсутній єдиний і остаточний підхід до трактування фінансового результату діяльності підприємства та його вимірювання. Проте, з нашої точки зору, можна виділити дві ключові перспективи. У короткостроковій перспективі фінансовий результат часто ототожнюється з величиною отриманого прибутку або доходу, оскільки це безпосередньо відображає результат діяльності підприємства за певний період [41].

Однак у довгостроковій перспективі більш доцільно оцінювати фінансовий результат через зміну величини власного капіталу підприємства, оскільки це дає більш повне уявлення про реальну фінансову ситуацію та здатність підприємства генерувати вартості на основі своєї діяльності. Ще одним важливим аспектом є зміна величини ринкової вартості підприємства, яка може служити індикатором успіху або невдачі в довгостроковому розвитку. Врахування таких факторів дозволяє краще оцінити не лише поточний фінансовий результат, але й довгострокові перспективи підприємства в умовах змінюваного ринкового середовища.

1.2. Систематизація факторів, що впливають на фінансові результати підприємств

Фінансовий результат діяльності підприємства є одним з основних показників, який відображає ефективність його господарської діяльності та здатність генерувати прибуток. Фінансовий результат, подібно до прибутку, визначається як різниця між доходами та витратами. Оскільки існує велика

кількість видів доходів та витрат, а також різні способи їх агрегування, важливо розглядати відмінності між фінансовими результатами та прибутком поетапно.

Фінансові результати, як взаємопов'язана система показників, найбільш точно відображають інтереси різних учасників господарської діяльності на різних етапах їх формування та використання. Це підвищує їх важливість у системі управління підприємством. Процес управління фінансовими результатами можна визначити як процес розробки, прийняття та реалізації управлінських рішень, які охоплюють усі основні аспекти їх формування (типи діяльності, забезпечення витрат відповідними доходами) відповідно до стратегічних та тактичних цілей підприємства [49].

Основною метою управління фінансовими результатами є досягнення необхідного рівня результатів на кожному етапі їх формування. Під необхідним рівнем розуміється такий обсяг фінансових результатів, який дозволяє підприємству здійснювати всі поточні розрахунки, підтримуючи стабільний рівень платоспроможності, а також отримати чистий прибуток, що відповідає загальним цілям розвитку підприємства. Досягнення необхідного рівня фінансових результатів, таких як чистий дохід, валовий прибуток або фінансові результати від операційної діяльності, з одного боку, забезпечує фінансування поточних витрат і податкових виплат, а з іншого боку, сприяє формуванню чистого прибутку, що є основою для розвитку підприємства та утримання власників у конкретній галузі.

По-перше, при розрахунку фінансових результатів враховуються тільки поточні доходи та поточні витрати. Поточні витрати є результатом збільшення зобов'язань або зменшення активів у процесі поточної діяльності для отримання доходу в звітному періоді. Водночас величина прибутку також залежить від капітальних витрат, які включаються в розрахунок як збільшення зобов'язань або зменшення активів для отримання вигоди в майбутньому. Так, капітальні витрати можуть зменшити фінансові результати поточного року, але призвести до збільшення прибутку в майбутньому. І, навпаки, зниження поточних витрат (наприклад, зменшення витрат на амортизацію, рекламу або обслуговування

покупців) може призвести до високих фінансових результатів в поточному періоді, але негативно вплинути на прибуток у наступні періоди [3].

Фінансові результати формуються внаслідок всіх видів діяльності підприємства за певний період (зазвичай за квартал або рік) і базуються на бухгалтерських оцінках, які враховують реалізовані доходи та здійснені витрати відповідно до принципу нарахування або касового методу. Важливо, що ці результати значною мірою залежать від облікової політики підприємства та не враховують зміну вартості грошей у часі. Фінансові результати є основою для поповнення власного капіталу підприємства і для формування чистого прибутку, але не є його синонімом. Хоча прибуток, зокрема економічний, є більш об'єктивним показником ефективності підприємства в довгостроковій перспективі, фінансові результати, визначені на основі бухгалтерських даних, можуть не завжди давати точну картину поточного стану. Тим не менше, фінансові результати виступають важливим індикатором економічності підприємства і безпосередньо впливають на загальну ефективність його діяльності. Таким чином, фінансові результати виступають стандартизованою системою показників, що забезпечує користувачам точну та однозначну інформацію про фінансовий стан підприємства, що необхідно для прийняття ефективних управлінських рішень [21].

Отже, фінансові результати представляють собою бухгалтерську оцінку різниці між поточними доходами, які формуються, розподіляються і використовуються для покриття відповідних витрат підприємства протягом певного періоду часу, відповідно до нормативної бази, що регулює складання фінансової звітності. Хоча поняття «прибуток» і «фінансові результати» є схожими, між ними існують як якісні, так і кількісні відмінності, що можна побачити у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Порівняльна характеристика понять «прибуток» та «фінансовий результат»

Характеристики	*Прибуток*	*Фінансові результати*
Види доходів, що беруть участь у формуванні	Майбутні (очікувані) та поточні	Поточні, реалізовані
Види бухгалтерських витрат, що беруть участь у розрахунках	Капітальні та поточні	Поточні, зроблені
Види економічних витрат, що беруть участь у формуванні	Зовнішні й внутрішні	Зовнішні
Сфера формування	Виробництво в широкому розумінні та перерозподільні відносини	Всі види діяльності підприємства
У більшій мірі виражає інтереси	Власників капіталу (інвесторів), менеджерів	Різних контрагентів: власників, державу, кредиторів, менеджерів, персонал
Види оцінки	Економічна та бухгалтерська	Бухгалтерська
Зв'язок із законодавчою та нормативною базою	Визначає формування тільки оподатковуваного та чистого прибутку підприємства	Визначає всі види фінансових результатів
Джерело інформації	Управлінський та бухгалтерський облік	Бухгалтерський облік
Об'єкт управління	Стратегічного та тактичного	Тактичного та оперативного
Співвіднесення з часом	Співвідноситься з певним періодом часу, конкретною поточною господарською операцією, інвестиційним проектом	За певний період часу
Зв'язок із власним капіталом, активами	Нерозподілений чистий прибуток є джерелом поповнення власного капіталу	Знаходить вираження в економічних вигодах, отриманих коштах у результаті використання активів підприємства
Знаходить вираження	У зроблених економічних благах	В економічних вигодах, отриманих коштах у результаті використання активів підприємства

Систематизація факторів формування фінансових результатів підприємств є важливим кроком у розумінні механізмів, що впливають на кінцеві фінансові показники. Враховуючи складність і багатогранність цього процесу, виникає необхідність обмеження числа факторів і виділення найбільш суттєвих

загальних ознак, які мають вирішальне значення для ефективного управління фінансами підприємства. Правильне виокремлення цих факторів дає змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення, що базуються на точних даних і дозволяє зберігати стабільність фінансових показників, забезпечуючи безперервний розвиток підприємства. Зокрема, ці фактори повинні враховувати специфіку виробничої діяльності, фінансові потреби підприємства, зміни у зовнішньому середовищі, а також вимоги до досягнення стратегічних цілей підприємства. Таким чином, систематизація факторів не лише допомагає в управлінні фінансовими результатами, але й стає основою для розробки та реалізації ефективної фінансової стратегії.

Перша ознака угруповання факторів формування фінансових результатів полягає в методології визначення фінансових результатів як різниці між доходами та відповідними витратами. Це дозволяє виділити фактори, які безпосередньо впливають на величину доходів і витрат підприємства, що є основними елементами у розрахунку фінансових результатів. Таке угруповання факторів дозволяє виявити джерела змін у величині фінансових результатів і зрозуміти, які з них є найбільш критичними для досягнення бажаного фінансового результату [37].

Друга ознака пов'язана з можливістю впливу підприємства та його керівництва на окремі фактори, що впливають на фінансові результати. У цьому контексті виділяються зовнішні та внутрішні фактори. Важливо зазначити, що зовнішні фактори можна поділити на макрорівень (загальні для всіх галузей і сфер діяльності) та мезоуровень (специфічні для окремих галузей). Розподіл факторів на зовнішні та внутрішні дозволяє визначити область, в якій підприємство може здійснювати керування і впливати на результати своєї діяльності, а також оцінити обмеження, пов'язані з зовнішнім середовищем.

Третя ознака передбачає поділ факторів на об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні фактори визначаються матеріальними умовами виробництва, які можуть включати ресурси, технології та інфраструктуру підприємства. Суб'єктивні фактори ж пов'язані з ефективністю управління, ухваленими

рішеннями та діями керівництва, що також впливають на кінцевий фінансовий результат. Цей поділ дозволяє глибше оцінити вплив управлінських практик та наявних умов на успішність підприємства.

Четверта ознака стосується угрупування факторів за видами діяльності підприємства: основна, інша операційна, інвестиційна, фінансова та надзвичайна діяльність. Таке угруповання дозволяє детально дослідити вплив кожного виду діяльності на формування фінансових результатів, зокрема на виявлення, як кожен етап і тип діяльності впливає на загальний фінансовий результат підприємства.

Рис. 1.1. Основні групи факторів, що впливають на фінансові результати

Врахування цих характеристик дозволяє системно оцінювати фактори, що впливають на фінансові результати, і надає основу для прийняття обґрунтованих господарських рішень, що оптимізують фінансову діяльність підприємства. Схематично, подання про систематизацію факторів, що впливають на фінансові результати підприємств, може бути представлене в схемі, що зображено на рисунку 1.1, де конкретизовані основні групи факторів та їх вплив на фінансові результати підприємства.

Перший тип доходу підприємства – чистий дохід від реалізації – формується під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. До зовнішніх факторів можна віднести стан та прогнози розвитку товарного ринку, рівень конкуренції як на національному, так і на міжнародному рівнях, державне регулювання бізнесу, а також загальну макроекономічну ситуацію в країні та інші умови. Серед внутрішніх об'єктивних факторів слід виділити тип економічної діяльності та її рівень диверсифікації, розташування підприємства, стан матеріально-технічної бази, а також можливість забезпечення ресурсами (матеріальними, фінансовими, трудовими та іншими) та їхній якісний склад. Серед суб'єктивних факторів важливу роль відіграє кваліфікація управлінського персоналу, ефективність розробки і реалізації загальної стратегії підприємства, маркетингової та цінової політики, організація технологічних і бізнес-процесів.

В рамках маркетингової політики підприємства, цінова політика є одним з основних факторів, що суттєво впливають на величину чистого доходу.

Щодо собівартості реалізованої продукції, на неї впливають зовнішні фактори, такі як кон'юнктура ринків ресурсів, стан конкуренції на цих ринках, розвиток інфраструктури, рівень тарифів на енергоресурси, транспортні послуги та інші види обслуговування. До внутрішніх об'єктивних факторів належать асортимент і номенклатура продукції, склад виробничої програми, відстань до постачальників, розміри і оснащення виробництва, стан інфраструктури підприємства. Внутрішні суб'єктивні фактори включають обґрунтованість виробничої програми, ефективність закупівельної та збутової політик, рівень

організації праці та мотивації виробничого персоналу, а також роботу служб, які обслуговують виробничі процеси [45].

Валовий дохід (фінансовий результат від основної діяльності) визначається комплексом факторів, які впливають на два попередні показники. До зовнішніх факторів, що визначають величину адміністративних витрат, належать державна політика в сфері оплати праці та амортизації основних засобів, рівень розвитку та кон'юнктура ринку сучасних інформаційних технологій тощо. Внутрішні об'єктивні фактори включають розміри підприємства за обсягом виробництва та чисельністю основного персоналу, наявність дочірніх підприємств і філій, рівень розвитку мережі розподілу, а також оснащеність управлінської праці технічними засобами. Суб'єктивні внутрішні фактори характеризуються якісним складом управлінського персоналу, його потенціалом і ефективністю організації управлінської діяльності.

Витрати на збут залежать від зовнішніх факторів, таких як кон'юнктура товарного ринку і рівень конкуренції. Окрім того, на їх величину впливають ціни та тарифи на послуги рекламних компаній, маркетингових фірм, а також розміри митних зборів. В межах підприємства цей вид витрат визначається розмірами обсягу продажів, особливостями продукції та її асортименту, наданням додаткових і гарантійних послуг покупцям. До факторів, пов'язаних з управлінням, відносяться ефективність розробки та реалізації маркетингової політики, організація роботи маркетингових служб і служб, що займаються збутом продукції.

Таким чином, фінансові результати від реалізації залежать від всіх вищезазначених факторів, які впливають на відповідні показники, що визначають їх величину, а також від співвідношення змінних та постійних витрат.

Інші операційні доходи і витрати залежать від таких зовнішніх факторів, як інфляційні процеси в країні, регулювання ставок орендної плати, коливання курсів іноземних валют, правові санкції за порушення договірних зобов'язань та

ін. Фінансовий результат від іншої операційної діяльності значною мірою визначається внутрішніми суб'єктивними факторами, такими як своєчасність розробки та ефективність заходів з мінімізації втрат від інфляції, дотримання договірної дисципліни підприємством і стягнення штрафів з контрагентів за порушення зобов'язань. Об'єктивні внутрішні фактори включають місце розташування підприємства, а також наявність резервів площ і необоротних активів, які можуть бути здані в оренду, забезпечуючи додатковий дохід підприємству.

Фінансові результати від операційної діяльності формуються під впливом факторів, що визначають фінансові результати від реалізації та результати від іншої операційної діяльності.

Фінансові результати від іншої звичайної діяльності залежать від відповідних доходів і витрат, на які впливають як зовнішні, так і внутрішні фактори. Зовнішні фактори включають ставку національного банку, стан кон'юнктури фінансових ринків, темпи інфляції, державну політику в області стимулювання інвестиційної діяльності, рівень розвитку фінансової та інвестиційної інфраструктури тощо [16].

Серед внутрішніх факторів, що не пов'язані з управлінським процесом, варто виділити розмір та склад активів підприємства, фінансову структуру капіталу, наявність дочірніх підприємств та ін. Внутрішні фактори, обумовлені ефективністю управлінських рішень, включають політики формування активів і їх фінансування, оптимізацію структури капіталу, участь у реальних та фінансових інвестиціях, а також заходи зниження втрат від інфляції.

Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування залежать від комплексного впливу факторів, що визначають фінансові результати від операційної діяльності, а також від інших факторів, які впливають на звичайну діяльність підприємства. Податок на прибуток від звичайної діяльності визначається як зовнішніми факторами, такими як загальна податкова політика держави, диференціація податкових ставок і надання податкових пільг, так і

внутрішніми, зокрема розміром оподатковуваної бази та ефективністю податкової політики підприємства.

Надзвичайні доходи і витрати є випадковими, проте підприємство повинно передбачати можливість їх виникнення. Важливими факторами, що знижують можливі втрати від надзвичайних ситуацій, є розвиненість ринку страхових послуг, його кон'юнктура, своєчасність укладання страхових угод для покриття збитків від стихійних лих, пожеж, техногенних аварій тощо.

Таким чином, чистий прибуток як підсумковий показник фінансових результатів формується під впливом комплексу різноманітних факторів, які мають різноспрямовані впливи. Це підкреслює важливість комплексного підходу в управлінні підприємством, з урахуванням усіх факторів, що впливають на фінансові результати.

Завершуючи аналіз факторів, що формують фінансові результати, слід особливо підкреслити важливість внутрішнього суб'єктивного фактора — облікової політики підприємства. З одного боку, облікова політика є потужним інструментом управління, який створює умови для багатоваріантності фінансових результатів, а з іншого — підвищує роль суб'єктивних факторів у їх формуванні. Одним із основних елементів цієї політики є рівень професіоналізму та кваліфікації головного бухгалтера або фінансового менеджера, його здатність правильно оцінювати взаємозв'язки між обліковими методами та величиною фінансових показників підприємства.

Облікова політика може істотно впливати на фінансові результати, зокрема спотворюючи їх, якщо використовувати методи, що штучно завищують або занижують окремі статті витрат і доходів. Такими інструментами можуть бути, наприклад, методи обліку запасів, способи нарахування амортизації та визначення строків використання основних засобів, відкладення частини витрат на майбутні періоди або накопичення адміністративних витрат і податків. Крім того, облікова політика може включати вибір методів виявлення доходів у специфічних сферах, таких як лізинг, франчайзинг, або продаж нерухомості, що також може вплинути на точність фінансових результатів.

Отже, запропоноване угруповання факторів, що впливають на величину фінансових результатів, дозволяє:

- виділяти лише ті фактори, що мають значення для управління фінансовими результатами;
- розмежовувати фактори, які впливають на різні види доходів та витрат;
- розрізняти фактори, що залежать від діяльності підприємства, та ті, що не залежать від неї;
- визначати ступінь впливу різних видів діяльності підприємства на підсумкові фінансові показники;
- оцінювати ефективність використання матеріально-технічної бази підприємства та управлінської діяльності в контексті їх впливу на фінансові результати.

1.3. Нормативно-правове забезпечення визначення фінансового результату

Інформація про фінансові результати забезпечується відповідно до нормативних документів з бухгалтерського обліку, які класифікуються за рівнями з різним правовим статусом. У цілому система регулювання охоплює п’ять рівнів контролю за обліком фінансових результатів, що відображено на рисунку 1.2.

Ця система демонструє, що держава здійснює контроль лише за окремими аспектами бухгалтерського обліку. Такий підхід дозволяє зберігати баланс між регулюванням і свободою вибору для підприємств. Широка сфера дії стандартів надає підприємствам можливість адаптувати облікову політику до специфіки своєї діяльності.

Підприємці можуть вибирати найбільш відповідні альтернативні варіанти ведення обліку, враховуючи унікальні особливості організації бізнесу. Це не лише сприяє досягненню стратегічних і тактичних цілей, але й дозволяє

оптимізувати використання ресурсів і підвищити ефективність управління фінансовими результатами.

Таким чином, нормативна база бухгалтерського обліку виступає інструментом, який одночасно забезпечує дотримання законодавчих вимог і дозволяє підприємствам проявляти гнучкість у виборі методів і підходів до обліку, що максимально відповідають їхнім потребам.

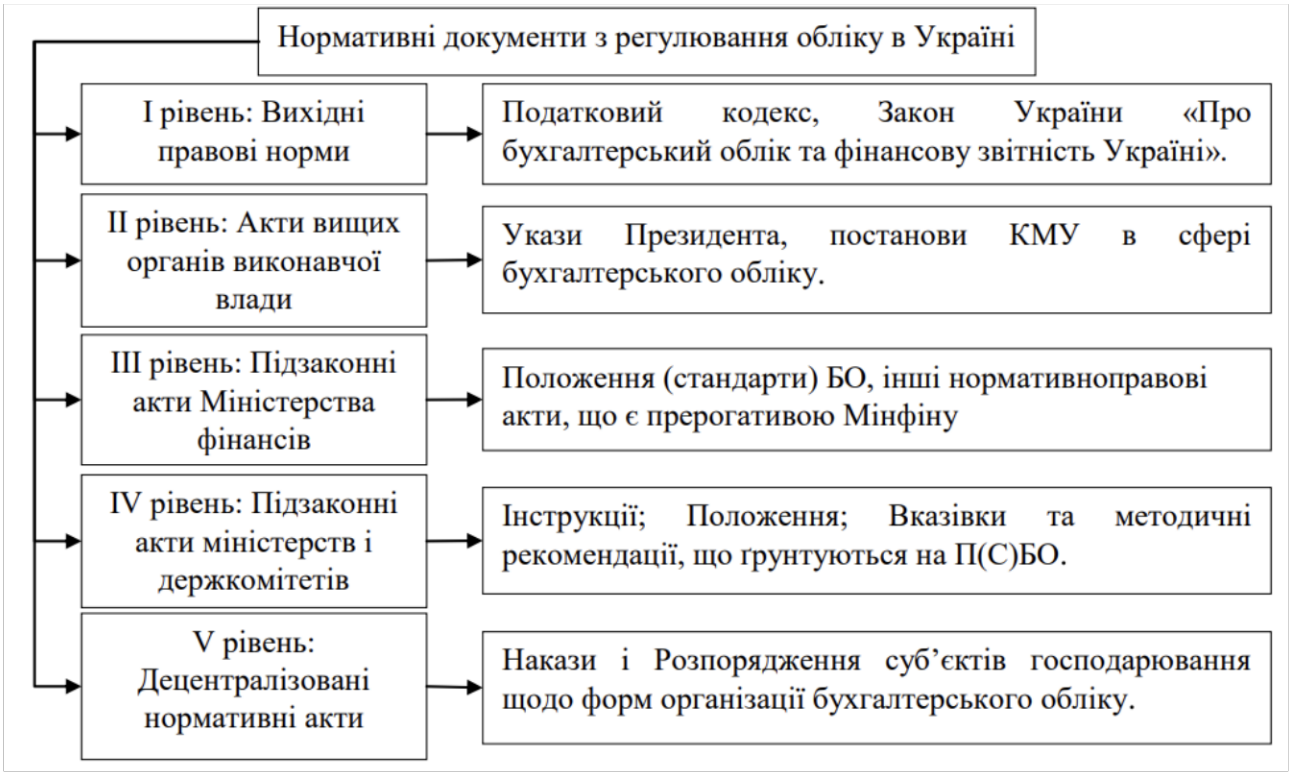

Рис. 1.2. Рівні законодавчого регулювання бухгалтерського обліку в Україні

Основою інформаційного забезпечення підприємства виступає бухгалтерський облік, який відіграє ключову роль у функціонуванні та управлінні організацією. Саме бухгалтерський облік є важливою управлінською функцією, що забезпечує збір, систематизацію, аналіз і надання фінансової інформації, необхідної для ухвалення ефективних рішень.

Завдяки своєму універсальному характеру, бухгалтерський облік служить засобом вирішення широкого спектра економічних завдань. Він забезпечує підприємство даними про стан активів, зобов'язань, доходів і витрат, а також

допомагає оцінювати ефективність використання ресурсів, виявляти резерви для підвищення прибутковості та оптимізувати фінансові потоки.

Крім того, облік є основою для формування фінансової звітності, яка необхідна для забезпечення прозорості діяльності перед власниками, інвесторами, кредиторами та іншими зацікавленими сторонами. Таким чином, бухгалтерський облік інтегрує інформаційні потоки підприємства, сприяючи досягненню його стратегічних і тактичних цілей.

Фінансова звітність є основним джерелом інформації для внутрішніх і зовнішніх користувачів, які аналізують діяльність підприємства. Вона містить узагальнені дані про результати господарської діяльності та забезпечує основу для прийняття управлінських рішень. Управлінський персонал, прагнучи забезпечити фінансову стабільність підприємства, здійснює систематичний облік і аналіз фінансових результатів. Важливим завданням у цьому контексті є створення уніфікованих і зрозумілих принципів підготовки фінансової звітності, затверджених у нормативних документах, а також визначення чинників, що впливають на фінансові показники, та забезпечення достовірності звітних даних.

Бухгалтерський облік відіграє ключову роль в інформаційному забезпеченні управління, слугуючи одним із головних інструментів збору, систематизації й аналізу інформації про фінансово-господарську діяльність. Він сприяє прийняттю обґрунтованих рішень, забезпечуючи підприємства необхідними даними. Для ефективної роботи системи бухгалтерського обліку та аналізу необхідне чітке нормативно-правове регулювання.

Існує два основні підходи до правового регулювання бухгалтерського обліку. Перший передбачає наявність спеціалізованого кодексу законів, що встановлюють чіткі вимоги до ведення обліку, процедури складання звітності та її змісту. Цей підхід забезпечує жорстке дотримання стандартів і правил.

Другий підхід базується на загально-правових нормах, які встановлюють лише загальні рамки для ведення бухгалтерського обліку. У межах цих обмежень підприємства мають можливість обирати найбільш підходящі для себе методи та

прийоми обліку, що дозволяє враховувати особливості їхньої діяльності та сприяти досягненню поставлених цілей.

За місцем та роллю у реформуванні та регулюванні бухгалтерського обліку, і в тому числі обліку доходів, витрат та фінансових результатів, акти нормативно-правового та методичного забезпечення можна згрупувати за такими рівнями:

1) перший рівень – Закони України, що затверджені Верховною Радою України. Ці законодавчі акти мають вищу юридичну силу. Важливіші з них:

– Господарський кодекс України;

– Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»;

– Податковий кодекс України;

– Цивільний кодекс України;

2) другий рівень – Укази Президента України. Ці нормативні документи доповнюють інформацію, що знаходиться у Законах України.

3) третій рівень – постанови Кабінету Міністрів України, що є актами вищого органу в системі органів виконавчої влади.

4) четвертий рівень – положення, інструкції, накази, вказівки, методичні рекомендації Міністерства фінансів України. Основними методичними документами, що регламентують облік і допомагають його організувати є Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку України, План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкція про його застосування, інші нормативно-правові акти і методичні рекомендації, які розробляються та затверджуються на основі цих методичних документів.

5) п’ятий рівень – положення, інструкції, постанови Національного банку України, галузевих міністерств і відомств.

6) шостий рівень – рішення, накази, розпорядження щодо організації бухгалтерського обліку і застосування облікової політики, що приймаються підприємством і не суперечать нормативним актам, що приведені в рівнях 1-5.

Вся законодавча та нормативна інформація надходить з постанов Кабінету Міністрів України, Національного банку України, наказів Міністерства фінансів України, Державного Комітету статистики України, інших міністерств та відомств.

Зокрема, доцільно визначити важливість таких законодавчих та нормативних документів, що становлять основу бухгалтерського обліку, аналізу та контролю фінансових результатів підприємства, серед яких:

– Закон України Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні № 996- XIV від 16.07.1999 р. (визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні. Поширюється на всіх юридичних осіб, створених відповідно до законодавства України, незалежно від їх організаційно-правових форм і форм власності, на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність) [3];

– НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [32]: затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73 (визначаються мета, склад і принципи складання фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів. Норми цього Національного положення (стандарту) застосовуються до фінансової звітності і консолідованої фінансової звітності юридичних осіб усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ), які зобов'язані подавати фінансову звітність згідно із законодавством);

Велику увагу необхідно приділяти саме НП(С)БО 15 «Дохід» [33] та НП(С)БО 16 «Витрати» [34], оскільки саме в цих стандартах визначаються поняття доходів та витрат підприємства, визнається їх склад та класифікація, розкриваються окремі поняття так необхідні для правильного ведення їх обліку. Таким чином, визначена правова, нормативна та довідкова інформація використовується для оцінки, контролю і прогнозування відповідності доходів, витрат та фінансових результатів чинному законодавству, директивним документам, стандартам бухгалтерського обліку.

Таблиця 1.3.

Нормативно-правове регулювання обліку фінансових результатів

Законодавчо-нормативні документи	***Сфера регулювання***
Податковий кодекс України	Регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків та зборів, зокрема визначає перелік податків і зборів та порядок їх адміністрування.
Цивільний кодекс України	Забезпечує регулювання майнових відносин діяльності підприємств, організацій.
Господарський кодекс України	Використовується для обліку, контролю та аудиту операцій господарської діяльності організацій.
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Визначає правові засади регулювання, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, а також містить заходи для застосування подвійного запису.
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Визначає мету, склад і принципи підготовки фінансової звітності, а також вимоги до визнання і розкриття її елементів.
Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»	Встановлює методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства та її розкриття у фінансовій звітності.
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття у фінансовій звітності.
Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 «Дохід»	Регулює порядок обліку доходів, що виникають лише в ході звичайної діяльності суб'єкта господарювання.
План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій	Визначає правила застосування плану рахунків для відображення операцій з доходами підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності.
Порядок визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення матеріальних цінностей	Встановлює механізм визначення розміру збитків, спричинених розкраданням, нестачею або псуванням матеріальних цінностей.
Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій	Описує особливості застосування плану рахунків для відображення господарських операцій підприємств, установ і організацій, включаючи операції з формування доходів.

Для забезпечення ефективного управління фінансовими потоками та прозорості фінансової звітності підприємств важливим є правильне відображення доходів у бухгалтерському обліку. В Україні застосовуються як національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО), так і міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (М(С)БО).

Порівняння НП(С)БО 15 «Дохід» [33] і М(С)БО 18 «Дохід» [28] дозволяє виявити схожості та відмінності у підходах до визнання, оцінки та розкриття інформації про доходи. Це сприяє глибшому розумінню принципів побудови фінансової звітності, адаптації міжнародного досвіду до національних реалій і підвищенню рівня гармонізації українського обліку з міжнародними стандартами.

Таблиця 1.4. містить порівняльний аналіз основних положень цих стандартів, що дозволяє оцінити їх взаємозв’язок та відмінності.

Таблиця 1.4.

Порівняльна характеристика НП(С)БО 15 та МСБО 18 «Дохід» [33] [28]

Операція	*НП(С)БО 15*	*МСБО 18*
Визначення	Дохід визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена.	Дохід – це валове надходження економічних вигід протягом періоду, що виникає в ході звичайної діяльності суб'єкта господарювання, коли власний капітал зростає в результаті цього надходження, а не в результаті внесків учасників власного капіталу.
Класифікація	Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); інші операційні доходи; фінансові доходи; інші доходи.	Дохід від основної діяльності та прибуток від інших операцій.

Класифікація доходів у М(С)БО є менш повною порівняно з НП(С)БО 15. Податковий кодекс України та НП(С)БО 17 «Податок на прибуток» визначають розмір податку на прибуток для його оподаткування. У цих документах наведено

всі необхідні відомості для визначення доходів і витрат, пов’язаних з податком на прибуток, а також порядок їх відображення в обліку.

План рахунків бухгалтерського обліку є важливим інструментом для забезпечення єдності в обліку, правильного відображення операцій та накопичення облікової інформації, необхідної для визначення фінансового результату, складання фінансової звітності та проведення економічного аналізу. Інструкція щодо застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку допомагає зрозуміти призначення кожного рахунка, а також з’ясувати, які операції на ньому відображаються і як вони кореспондують між собою. В Інструкції детально описано структуру та призначення рахунків і субрахунків, а також надано облік типових господарських операцій.

Отже, нормативно-правова база бухгалтерського обліку фінансових результатів в Україні складається з численних законів, постанов та національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Однак у цій системі все ще існують неузгодженості, які потребують усунення для запобігання можливим викривленням даних бухгалтерського обліку. Це важливо для забезпечення достовірності фінансової інформації та її відповідності як національним, так і міжнародним стандартам.

Висновок до розділу 1.

Розглянувши теоретичні підходи до визначення поняття «фінансові результати», можна зробити висновок, що фінансовий результат є ключовим показником діяльності підприємства, який відображає ефективність використання його ресурсів. Різні підходи акцентують увагу на різних аспектах, зокрема економічному, обліковому та управлінському. Це підкреслює багатогранність поняття і необхідність його чіткого визначення залежно від цілей аналізу.

Систематизація факторів, що впливають на фінансові результати, дозволила виділити зовнішні та внутрішні чинники. Зовнішні охоплюють макроекономічне середовище, конкуренцію, державну політику, тоді як внутрішні пов’язані з операційною діяльністю, структурою витрат, управлінськими рішеннями та інноваційним потенціалом. Такий підхід дає змогу комплексно аналізувати зміну фінансових результатів і планувати заходи для їх оптимізації.

Нормативно-правове забезпечення визначення фінансового результату в Україні базується на законодавчих актах, постановах та національних стандартах бухгалтерського обліку. Водночас існуючі неузгодженості в нормативній базі потребують усунення для забезпечення точності та прозорості бухгалтерського обліку. Адаптація українського законодавства до міжнародних стандартів є важливим кроком для підвищення достовірності фінансової інформації та забезпечення її порівнюваності на міжнародному рівні.

Таким чином, комплексний підхід до вивчення теоретичних основ, впливових факторів і нормативно-правового регулювання фінансових результатів є необхідним для їх якісного формування та подальшого використання у стратегічному управлінні підприємством.

РОЗДІЛ 2
ОБЛІКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО РЕЗУЛЬТАТУ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Облікове забезпечення фінансового результату

Основною метою діяльності будь-якого суб'єкта господарювання є досягнення позитивного фінансового результату, який є показником ефективності його роботи. Одночасно з цим важливим завданням стає пошук оптимальних шляхів для збільшення фінансового результату, що дозволяє підприємству зміцнити свої позиції на ринку та забезпечити стабільний розвиток. В умовах сучасної економіки, де конкуренція та зміни на ринку є постійними, питання правильного визначення фінансових результатів діяльності підприємства набувають особливої актуальності.

Фінансовий результат підприємства не лише відображає рівень його рентабельності, а й прямо впливає на фінансову стійкість та здатність до самофінансування. Тому коректність його обліку та оцінки є важливим чинником для управлінських рішень, спрямованих на досягнення стабільності та розвитку підприємства. Враховуючи значущість фінансових результатів для стратегічного управління, однією з основних задач стає створення якісної облікової системи, яка б дозволяла своєчасно отримувати достовірну інформацію про доходи, витрати та фінансові результати [15].

Важливими аспектами є не лише правильність обліку, а й можливість здійснення детального аналізу отриманих даних. Це дозволяє керівництву підприємства оперативно виявляти джерела витрат, а також визначати резерви для підвищення доходів. Такий підхід сприяє не лише оптимізації фінансових показників підприємства, а й забезпечує довгострокову економічну ефективність. Тому питання формування управлінської інформації, аналізу фінансових результатів, а також розробки стратегій зменшення витрат і

збільшення доходів є актуальними для підтримки конкурентоспроможності та досягнення сталого розвитку підприємства.

У нормативно-правових актах, що регулюють ведення бухгалтерського обліку в Україні, а також у наукових працях, поняття фінансових результатів підприємства не завжди розглядається як самостійна категорія. Зазвичай воно пов'язується лише з такими термінами, як «прибуток» і «збиток», що створює неоднозначність у розумінні сутності, значення та ролі фінансових результатів. Аналогічна ситуація спостерігається у визначенні понять «прибуток» і «збиток».

Класичне визначення прибутку ґрунтується на перевищенні доходів над витратами. Згідно з Господарським кодексом України [7], прибуток виступає головним інтегральним показником фінансових результатів господарської діяльності підприємств незалежно від їхньої форми власності.

На сьогодні існують два основних підходи до визначення фінансових результатів підприємства, які мають певні модифікації залежно від країни:

- Метод порівняння доходів і витрат (метод «витрати – випуск»). Цей підхід базується на принципах нарахування та відповідності доходів і витрат. Прибуток (збиток) визначається як різниця між доходами і витратами за звітний період.

- Метод порівняння капіталу (метод зміни чистих активів). У цьому випадку фінансовий результат оцінюється через приріст або зменшення власного капіталу протягом звітного періоду. Прибуток відображає зростання власного капіталу, якщо його сума на кінець періоду перевищує початкову, тоді як зменшення капіталу свідчить про збиток.

Для визначення фінансових результатів найбільш поширеним є метод порівняння доходів і витрат. За цим підходом фінансові результати формуються як різниця між доходами підприємства та його витратами протягом звітного періоду. Поняття «доходи» і «витрати» визначені у відповідних національних і міжнародних стандартах бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Однак основна проблема полягає не стільки у трактуванні цих категорій, скільки у правильній класифікації доходів і витрат підприємства.

Для отримання достовірної та неупередженої інформації про доходи, витрати та фінансові результати діяльності підприємства, що необхідна для ухвалення ефективних управлінських рішень, важливо організувати облікове забезпечення процесу формування фінансових результатів. Це облікове забезпечення повинно відповідати потребам керівництва та відповідати вимогам чинного законодавства.

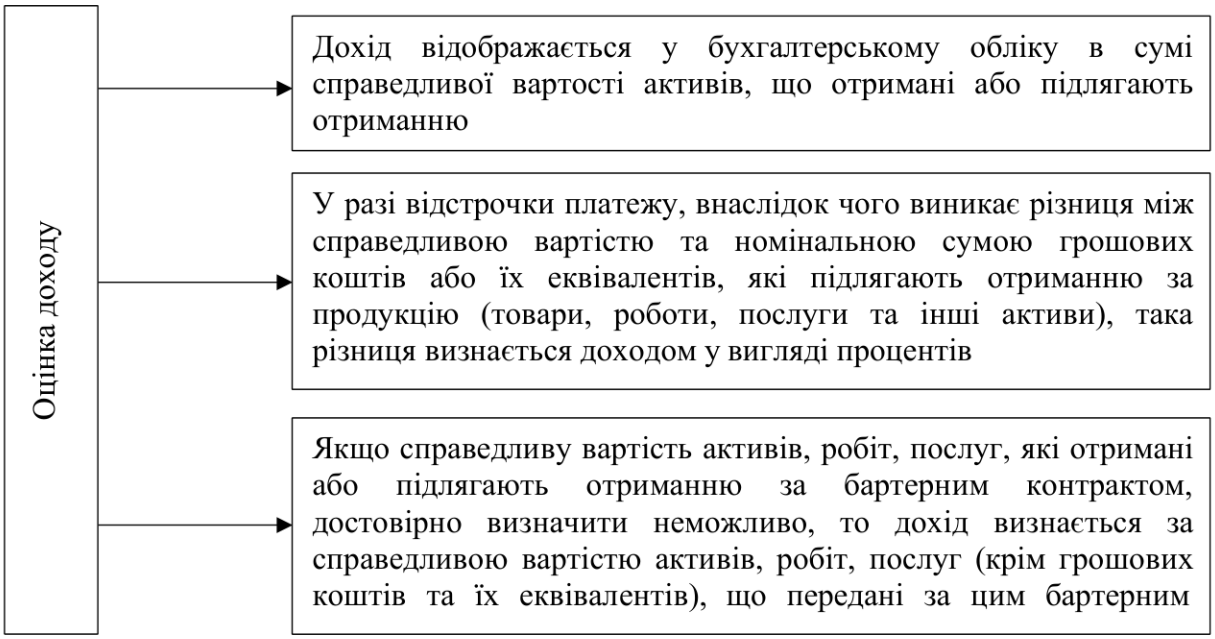

Рис. 2.1. Особливості оцінки доходів

Правильне відображення в обліку даних про доходи, витрати та фінансові результати залежить від правильності оцінки цих елементів на етапі їх визнання в обліку та фінансовій звітності, що має свої специфічні особливості, відображення оцінки доходів наведено на рисунку 2.1.

При формуванні фінансових результатів згідно з чинним національним законодавством слід враховувати, що норми НП(С)БО 15 «Дохід» та НП(С)БО 16 «Витрати» не охоплюють всі види доходів і витрат підприємства. Зокрема, доходи та витрати, що виникають у результаті інших операцій, регулюються окремими НП(С)БО. Аналогічна ситуація спостерігається й у

міжнародних стандартах фінансової звітності, де відсутній єдиний документ, що регулює формування інформації про доходи, витрати та фінансові результати.

Основними критеріями для відображення витрат і визнання їх як витрат є зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зниження власного капіталу (за винятком випадків, коли капітал зменшується внаслідок вилучення або розподілу серед власників); можливість достовірно оцінити витрати; а також визнання витрат одночасно з визнанням доходу, для отримання якого ці витрати були здійснені.

Основні причини виникнення витрат на підприємстві наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Основні джерела виникнення витрат на підприємстві

Причини зменшення активів, що приводять до виникнення витрат	*Причини збільшення зобов'язань, що приводять до виникнення витрат*
1) Використання активів; 2) продаж (обмін) активів (крім іноземної валюти); 3) безкоштовна передача активів іншим юридичним чи фізичним особам; 4) втрата активів внаслідок нестач, стихійного лиха тощо; 5) зменшення вартості активів у результаті уцінки, зменшення корисності; 6) списання внаслідок невідповідності встановленим умовам визнання активу; 7) інші причини.	1) Нарахування заробітної плати працівникам підприємства; 2) проведення відрахувань на соціальне страхування; 3) виникнення заборгованості перед постачальниками за одержану електроенергію; 4) виникнення заборгованості перед підрядниками та іншими кредиторами за виконані роботи та послуги; 5) виникнення заборгованості перед бюджетом за податком на прибуток; 6) інші причини.

Кінцевий фінансовий результат у вигляді чистого прибутку чи збитку формується через поетапне порівняння показників доходів та витрат підприємства від різних видів діяльності:

- Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) визначається як сума доходу від реалізації за вирахуванням непрямих податків і інших вирахувань.

- Валовий прибуток обчислюється як різниця між чистим доходом і собівартістю реалізованої продукції, товарів, робіт чи послуг.

- Фінансовий результат від операційної діяльності є сумою валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу за мінусом адміністративних витрат, витрат на збут і інших операційних витрат.

- Фінансовий результат до оподаткування обчислюється як різниця між фінансовим результатом від операційної діяльності, фінансовими та іншими доходами і витратами.

- Фінансовий результат після оподаткування (чистий прибуток або збиток) визначається як різниця між прибутком до оподаткування та сумою податку на прибуток.

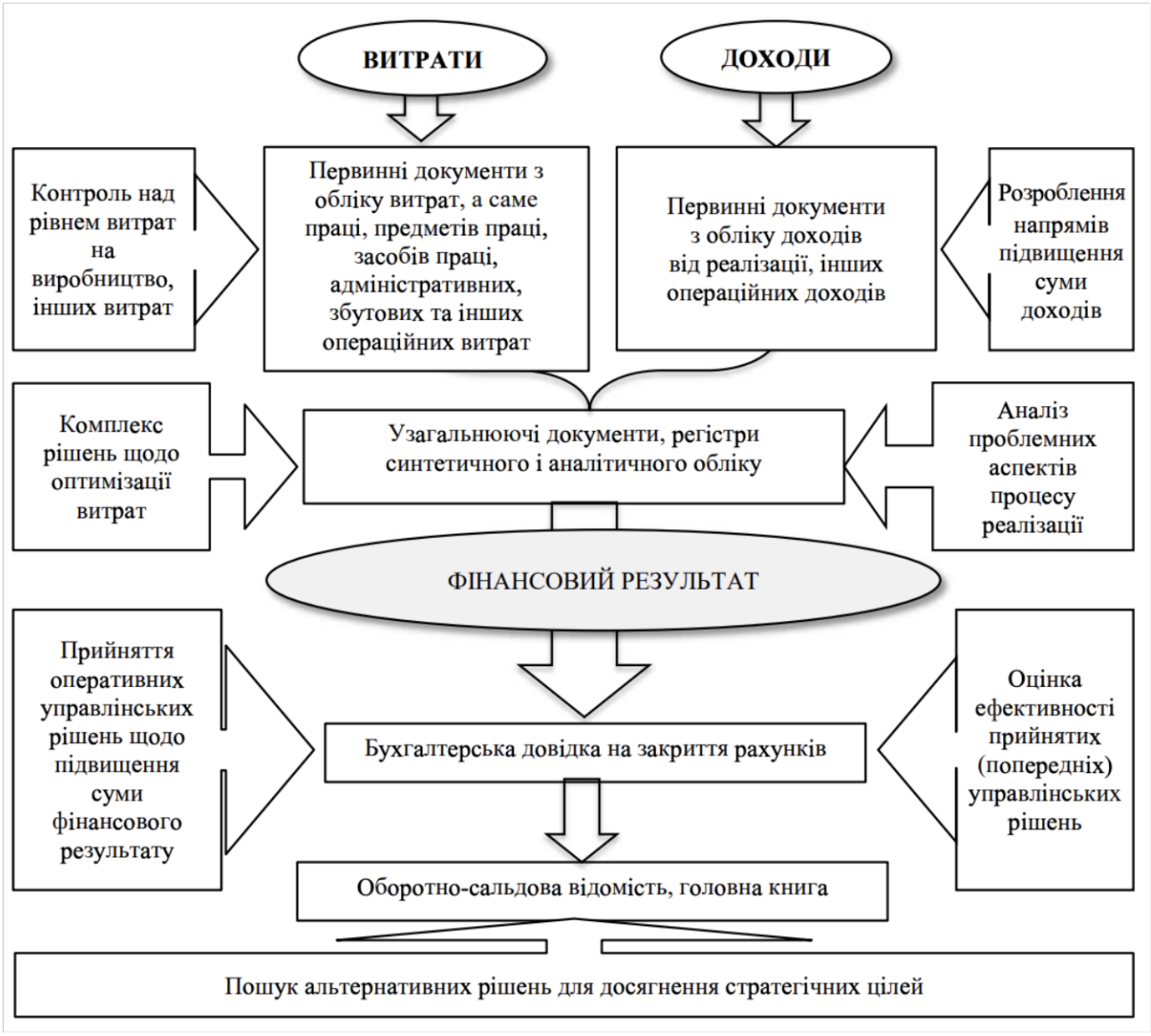

Рис. 2.2. Облікове забезпечення управління фінансовим результатом підприємства

Зазначені показники результатів діяльності формуються на основі облікової інформації. Система організації обліку на підприємстві надає користувачам необхідну інформацію, що міститься в облікових регістрах та різних звітних документах, що сприяє управлінському персоналу у комплексному оцінюванні діяльності підприємства та прийнятті обґрунтованих управлінських рішень. Облікова система складається з кількох етапів, через які проходить інформація, призначена для управлінців, таких як фіксація фактів господарських операцій, перевірка достовірності даних та аналіз отриманої інформації [5].

Джерелами інформації, що використовуються при відображенні фінансових результатів в обліку, є нормативні документи, наказ про облікову політику, установчі документи, первинні документи, що фіксують витрати, доходи та фінансові результати, дані бухгалтерського обліку, зокрема регістри синтетичного та аналітичного обліку по рахунках 7 та 9 класів, головна книга, а також фінансова та статистична звітність.

Наказ про облікову політику є важливим нормативним документом підприємства, який встановлює правила ведення бухгалтерського обліку, порядок складання та подання фінансової звітності, а також регулює діяльність бухгалтерії. Структура цього наказу не є жорстко визначеною і залежить від потреб кожного конкретного підприємства, але зазвичай містить кілька основних розділів. Зокрема, в розділі, що стосується організаційних питань, зазначаються обов’язки та відповідальність головного бухгалтера, бухгалтерів структурних підрозділів (якщо такі є), порядок виконання бухгалтерських операцій, умови внесення змін до облікової політики, встановлення термінів проведення інвентаризації, а також склад інвентаризаційної комісії.

Окремий розділ наказу стосується питань облікової політики підприємства, де визначаються умови обліку різних елементів господарської діяльності, таких як основні засоби, інші необоротні матеріальні активи, нематеріальні активи, запаси, доходи та витрати, розрахунки з дебіторами та кредиторами, зобов’язання, фінансові витрати, оцінка фінансових інвестицій,

фінансова звітність за сегментами, а також виправлення помилок і змін у фінансових звітах. Окремий розділ присвячений організації податкового обліку, в якому визначаються правила ведення обліку, пов'язаного з податками. Може бути також розділ, що стосується первинних облікових документів і регістрів бухгалтерського обліку, де описуються обов'язкові та додаткові реквізити документів, а також посади осіб, відповідальних за правильність оформлення господарських операцій. Крім того, наказ може містити додатки, такі як графік документообігу, класифікація основних засобів, річна норма амортизації, метод нарахування амортизації (наприклад, прямолінійний), а також робочий план рахунків.

Інформація про фінансові результати в бухгалтерському обліку відображається через використання рахунків класу 9 Плану рахунків для обліку фінансових результатів, а для обліку доходів – через рахунки класу 7. Закриття цих рахунків здійснюється шляхом списання відповідних сум на рахунок 79 «Фінансові результати», при цьому складаються відповідні бухгалтерські довідки та розрахунки. У подальшому ця інформація відображається у фінансовій звітності, зокрема у формі № 2 «Звіт про фінансові результати», де дані подаються за видами діяльності: операційною, інвестиційною та фінансовою [39].

Оскільки фінансовий результат є основним індикатором ефективності діяльності підприємства, для ухвалення обґрунтованих і ефективних управлінських рішень керівництво та власники повинні мати доступ до точної, об'єктивної та достовірної інформації, яка базується на даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Тому правильне облікове формування фінансових результатів є важливим аспектом у функціонуванні облікової системи підприємства.

2.2. Облікове відображення доходів і витрат: напрями гармонізації міжнародних та національних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності

Економічна політика підприємства орієнтована на досягнення стратегічних цілей, що включають максимізацію фінансових результатів як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективах, а також на забезпечення зростання добробуту власників. Фінансові результати підприємства можуть проявлятися у вигляді прибутку (за умови ефективної діяльності) або збитків (у разі низької ефективності). Вони займають центральне місце в системі управління підприємством, хоча їх формування здається відносно простим, насправді є однією з найскладніших категорій. Складність управління фінансовими результатами зумовлена різними трактуваннями та економічним наповненням цієї категорії, оскільки поняття «фінансовий результат» виражається через «прибуток» та «збиток», які є протилежними за змістом, але однаково формуються.

Для ефективного управління фінансовими результатами необхідно вирішувати низку завдань у повсякденній діяльності підприємства. Успішність фінансового менеджменту на конкретному підприємстві полягає в обґрунтуванні, створенні та реалізації моделі управління фінансовими результатами, яка базується на інформаційній системі обліку та звітності. Така система повинна забезпечити створення інформаційних потоків, що дозволяють прогнозувати, планувати та контролювати процеси формування та розподілу фінансових результатів.

Для забезпечення ефективності управлінської системи та для задоволення потреб обліку і звітності, фінансові результати варто розглядати як інтегрований показник, що формується в процесі порівняння доходів від реалізованих активів та витрат на їх створення. Використання інтегрованого підходу до оцінки та прогнозування фінансових результатів значно підвищує якість аналізу, робить висновки більш об'єктивними та дозволяє оперативно виявляти потенційні

загрози та ризики, своєчасно інформуючи про них зацікавлених користувачів фінансової звітності.

Таблиця 2.2.

Порівняльна характеристика міжнародних та національних стандартів з обліку доходів [33] [28]

Ознаки	*НП(С)БО 15 «Дохід»*	*МСБО 18 «Дохід»*
Поняття доходу	Не розглядається. Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: дохід — це збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу.	Дохід — це валове надходження економічних вигід протягом періоду, що виникає у ході звичайної діяльності суб'єкта господарювання, коли власний капітал зростає в результаті цього надходження, а не в результаті внесків учасників власного капіталу.
Не визнаються доходами	Доходами не визнаються: суми податків і обов'язкових платежів, які підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів; суми надходжень за договором комісії, агентським та іншим аналогічним договором на користь комітента, принципала тощо.	
	Також, не визнаються доходами: суми попередньої оплати, аванси в рахунок оплати продукції (товарів, робіт, послуг); сума завдатку під заставу або в погашення позики, якщо це передбачено відповідним договором; надходження від первинного розміщення цінних паперів.	Не розглядається.
Оцінка доходу	Дохід відображається в бухгалтерському обліку в сумі справедливої вартості активів, які отримані або підлягають отриманню.	Сума доходу оцінюється за справедливою вартістю отриманої компенсації або компенсації, яка має бути отримана з урахуванням суми будь-якої торговельної знижки чи знижки з обсягу, що надається підприємством.
Класифікація доходів	Доходи класифікуються за такими групами: а) доходи (виручка) від реалізації продукції; б) чистий дохід від реалізації продукції; в) інші операційні доходи; г) фінансові доходи; д) інші доходи. Окрема увага приділяється визнанню доходів цільового фінансування.	Передбачає наступні види доходів: а) дохід від реалізації товарів; б) дохід від надання послуг; в) відсотки, роялті, дивіденди. Якщо підприємство залишає тільки незначний ризик володіння, операція вважається реалізованою і дохід визнається.

З огляду на прагнення українського суспільства інтегруватися до європейського середовища, розвиток міжнародної співпраці, залучення іноземних інвестицій для створення нових підприємств в Україні, а також вихід вітчизняних компаній на міжнародні ринки, виникає нагальна потреба у вдосконаленні національної системи бухгалтерського обліку. Глобалізація економічних процесів диктує необхідність забезпечення порівнянності фінансової звітності та гармонізації інформації на міжнародному рівні.

Одним із напрямів цієї гармонізації є поступове впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) у практику обліку окремих категорій суб'єктів господарювання. Зокрема, методологічні основи обліку доходів і їх відображення у фінансовій звітності регламентуються МСБО 18 «Дохід» та Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 15 «Дохід».

Порівняльний аналіз цих стандартів демонструє значну кількість спільних аспектів. Зокрема, це стосується критеріїв визнання доходу, його класифікації за видами діяльності, оцінки доходів та порядку їх відображення у звітності. Водночас існують і певні розбіжності між зазначеними стандартами, які детально представлено в таблиці 2.2.

Порівнюючи ключові положення зазначених стандартів, можна стверджувати, що структура МСБО 18 є значно ширшою, ніж НП(С)БО 15, і між ними також існують суттєві відмінності в змістовному наповненні.

Згідно з МСБО 18, дохід визначається як валове надходження економічних вигід, які виникають у процесі звичайної діяльності суб'єкта господарювання, сприяючи зростанню власного капіталу. При цьому такі надходження не пов'язані з внесками учасників власного капіталу. У НП(С)БО 15 поняття доходу не конкретизується, однак у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» доходи визначаються як збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, що сприяють зростанню власного капіталу.

Таким чином, визначення поняття «дохід» у МСБО не враховує збільшення активів і зменшення зобов'язань, а концентрується виключно на зростанні власного капіталу. Це може впливати на методику бухгалтерського обліку та відображення господарських операцій.

Серед інших відмінностей у підходах до обліку доходів за П(С)БО та МСБО можна виділити наступне:

- У МСБО при визнанні доходу враховується не лише юридична природа господарських операцій, але й їх економічний зміст, зокрема переваги та ризики, пов'язані з володінням.

- У випадках, коли товари реалізуються з гарантією, виникає невідповідність: за П(С)БО дохід визнається у день продажу, навіть якщо існує ймовірність майбутніх витрат, пов'язаних із гарантійними зобов'язаннями.

Водночас спільною рисою обох стандартів є те, що оцінка доходу здійснюється за справедливою вартістю.

За національними стандартами до доходів не включаються:

- суми попередньої оплати продукції (товарів, робіт, послуг);
- авансові платежі в рахунок оплати продукції (товарів, робіт, послуг);
- суми завдатків, що використовуються як застава або для погашення позики, якщо це передбачено відповідним договором;
- надходження від первинного розміщення цінних паперів.

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» було розроблено з урахуванням міжнародних стандартів. Однак на міжнародному рівні відсутній окремий стандарт, який би визначав єдину методологію обліку витрат і порядок їх розкриття у фінансовій звітності.

Питання визначення, оцінки, визнання та класифікації витрат висвітлені у Концептуальній основі фінансової звітності та НП(С)БО 16 «Витрати». У Концептуальній основі фінансової звітності витрати визначаються як зменшення економічних вигід протягом звітного періоду у вигляді вибуття чи амортизації активів або виникнення зобов'язань, що призводить до зменшення власного

капіталу, за винятком зменшення, пов'язаного з виплатами учасникам підприємства.

У НП(С)БО 16 витрати розглядаються як зменшення економічних вигід у формі вибуття активів або збільшення зобов'язань, яке виникає у процесі звичайної діяльності підприємства, за винятком розподілу між власниками капіталу.

Детальний аналіз умов визнання витрат у цих стандартах представлений у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Порівняльна характеристика умов визнання витрат згідно НП(С)БО 16 «Витрати» та Концептуальної основи фінансової звітності [17]

НП(С)БО 16	*Концептуальна основа фінансової звітності*
Відбувається зменшення активів або збільшення зобов'язань (п.5)	Виникає зменшення економічних вигод, пов'язаних зі зменшенням активів або збільшенням зобов'язань (п. 94)
Витрати можуть бути достовірно визначені (п.6)	Зменшення економічних вигод можна достовірно визначити (п.94)
Витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони були здійснені (п.7)	Витрати визнаються у звіті про прибутки та збитки на основі безпосереднього зв'язку між понесеними витратами та зароблением доходом від конкретних статей (п.95)
Якщо актив забезпечує одержання економічних вигод протягом кількох періодів, то витрати визнаються шляхом систематичного розподілу його вартості між відповідними звітними періодами (п.8)	Якщо очікується виникнення економічних вигод протягом кількох облікових періодів і їх зв'язок з доходом може бути визначений тільки в широких межах, витрати визнаються, на основі процедур систематичного та раціонального розподілу (КО п.96)
Не розглядається	Визнаються негайно, коли видатки не надають майбутніх економічних вигод або тоді та тією мірою, якою майбутні економічні вигоди не відповідають або перестають відповідати визнанню як актив у балансі (п.97)
	Витрати визнаються також у Звіті про прибутки та збитки в тих випадках, коли виникають зобов'язання без визнання активу, як у випадку виникнення зобов'язань щодо гарантії продукції (п.98)

Класифікація та групування витрат отримали найбільш детальне висвітлення у НП(С)БО 16 «Витрати».

У відповідності до вимог МСФЗ, витрати визнаються шляхом безпосереднього зіставлення понесених витрат із доходами, отриманими від конкретних статей. Це передбачає одночасне визнання доходів і витрат, які виникають спільно та безпосередньо внаслідок тих самих господарських операцій або подій.

Водночас НП(С)БО 16 визначає, що витрати відображаються у фінансовій звітності в момент вибуття активів або зростання зобов'язань, що зумовлює зменшення власного капіталу. При цьому враховується принцип систематичного та раціонального розподілу витрат протягом тих звітних періодів, у яких підприємство отримує відповідні економічні вигоди.

На відміну від міжнародних стандартів, у НП(С)БО 16 відсутня окрема категорія «збитки».

Дослідження обліку доходів та витрат відповідно до НП(С)БО та МСБО передбачає особливу увагу до розкриття фінансових результатів у форматі, встановленому цими стандартами. Перехід України до ведення бухгалтерського обліку відповідно до міжнародних стандартів спричинив розробку національних положень, які спрямовані на формування узгодженої, комплексної системи обліку. Ця система має бути надійним джерелом достовірної інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства.

Для забезпечення того, щоб фінансова звітність загального призначення відповідала потребам широкого кола користувачів, необхідно чітко визначити базові вимоги до її форми та обсягу інформації, що надається. Ці вимоги докладно розкриваються в МСБО 1 «Подання фінансових звітів» та у НП(С)БО 1 у вітчизняному обліку.

Порівнюючи вимоги МСБО 1 [26] та НП(С)БО 1 [32] щодо формування Звіту про фінансові результати, що наведено в таблиці 2.5, можна зазначити, що національні стандарти значно наблизили цей звіт до структури Звіту про прибуток чи збиток та інший сукупний дохід. Зокрема, у НП(С)БО 1 передбачено

подання інформації про інший сукупний дохід, що є важливим елементом гармонізації з міжнародними стандартами.

МСБО 1 допускає кілька варіантів представлення інформації про інший сукупний дохід, надаючи підприємствам можливість вибору між окремим звітом та інтеграцією цих даних у єдиний документ. Водночас у вітчизняній звітності реалізовано безальтернативний підхід, що являє собою гібридну форму подання фінансових результатів. Ця форма складається з єдиного звіту, розділеного на два окремі блоки: перший призначений для відображення фінансових результатів, а другий — для розкриття іншого сукупного доходу.

Таблиця 2.5.

Порівняння НП(С)БО та МСБО стосовно формування Звіту про фінансові результати [32] [26]

Положення	*НП(С)БО*	*МСБО*
Формат	Форма регламентована. Визначено єдину форму та порядок заповнення статей Звіту про фінансові результати. Операційні витрати подаються за функціями у розділі І та за елементами у розділі ІІІ.	Форма не регламентована. Визначено, що Звіт про прибутки та збитки має містити певні рядки. Чіткі вказівки щодо заповнення Звіту відсутні. Можливий вибір класифікації операційних витрат: за функціями або за характером (елементами).
Деталізація інформації	Наведення додаткових рядків, заголовків або підсумків не передбачено (крім інших податків з обороту та частки меншості у консолідованому звіті).	Додаткові рядки, заголовки та проміжні підсумки подаються у звіті, якщо цього вимагають інші стандарти або це необхідно для правдивого відображення фінансових результатів діяльності підприємства.
Розкриття інформації про види діяльності	Операційна, фінансова, інвестиційна	Звичайна (основна, операційна, фінансова, інша).
Подання доходів та витрат	Доходи та витрати звичайної діяльності поділено на: операційні; фінансові; інші.	У додатку до МСБО 1 наведено приклади звітів про фінансові результати, де доходи і витрати звичайної діяльності подано у такому розрізі: пов’язані з операціями; пов’язані з фінансовими інвестиціями та залученням фінансування.

Оскільки міжнародні стандарти не встановлюють жорстких вимог до форми Звіту про фінансові результати, назв його статей та їх розташування, регламентований підхід національних стандартів до структури цього звіту, а також висока деталізація статей не суперечать МСФЗ. Однак існують певні розбіжності, зокрема у поданні іншого сукупного доходу. НП(С)БО 1 не забезпечує виконання вимог МСБО 1 щодо окремого відображення статей іншого сукупного доходу, які підлягають або не підлягають перекласифікації до прибутку чи збитку за певних умов.

Крім того, на законодавчому рівні визначено перелік суб'єктів господарювання, які зобов'язані складати звітність за міжнародними стандартами. Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», до таких суб'єктів належать підприємства, що становлять суспільний інтерес, публічні акціонерні товариства, підприємства, які здійснюють видобуток корисних копалин загальнодержавного значення, а також інші підприємства, що провадять господарську діяльність у сферах, визначених Кабінетом Міністрів України. Вони мають складати фінансову та консолідовану фінансову звітність відповідно до міжнародних стандартів.

Міжнародні стандарти не лише узагальнюють досвід різних країн, але й активно сприяють розвитку національних систем бухгалтерського обліку та звітності.

1. Аналіз змісту національних НП(С)БО демонструє потребу їх постійного вдосконалення відповідно до змін в економіці країни. Сучасні умови висувають вимоги до розвитку НП(С)БО за такими напрямами:

– конкретизація окремих понять і термінів, передбачених НП(С)БО, відповідно до потреб, що виникають зі змінами в економіці;

– регулярні дослідження, спрямовані на оперативне усунення розбіжностей між МСБО та НП(С)БО, зокрема шляхом доопрацювання чинних стандартів та розробки нових, що відповідають сучасним економічним потребам.

2. Вивчення змісту НП(С)БО ускладнюється рядом проблем, які потребують вирішення в перспективі:

– недосконалість нормативно-правової бази, яка регулює НП(С)БО, у відповідності до змін в економіці;

– відсутність єдиного методологічного підходу та неоднозначне трактування методичних матеріалів і положень інструкцій у спеціалізованих виданнях;

– недостатній рівень кваліфікації бухгалтерів, що ускладнює їхню готовність до змін у системі обліку, пов'язаних із трансформацією та реформуванням.

3. Між системами звітності є багато спільного, оскільки основою для розробки НП(С)БО в Україні були міжнародні стандарти. Однак численні зміни, внесені до МСФЗ за останні роки, впроваджуються у НП(С)БО повільніше, що поступово збільшує розрив між ними.

4. Гармонізація фінансової звітності відповідно до вимог Європейського Союзу є актуальним завданням і активно розвивається. Звітність, яка відповідає принципам МСФЗ, забезпечує повноту та достовірність інформації про діяльність підприємства, що дозволяє інвесторам і кредиторам об’єктивно оцінити його привабливість. На сучасному етапі Україна вже заклала основу для побудови якісної системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності й продовжує її вдосконалювати.

Аналізуючи зміст НП(С)БО, можна відзначити їхню схожість із положеннями міжнародних стандартів, однак залишаються певні розбіжності. До таких відносяться питання відображення інших операційних доходів і витрат, класифікація видів діяльності, подання компонентів іншого сукупного доходу, а також формат представлення елементів операційних витрат.

2.3. Проблематика обліку фінансових результатів на прикладі торгівельних підприємств

Незважаючи на численні дослідження, присвячені поняттю "фінансовий результат", досі немає єдиного підходу до його визначення як у науковій літературі, так і на нормативному рівні. Крім того, залишається актуальним питання розробки ефективної методики обліку фінансових результатів, яка б враховувала галузеві особливості та специфіку діяльності підприємств.

Однією з ключових перешкод на шляху до створення цілісної системи обліку фінансових результатів підприємства є відсутність узгодженого підходу до визначення дефініції "фінансові результати". Це зумовлено не лише розбіжностями серед науковців, а й відсутністю єдиної позиції на нормативному рівні. Аналіз літературних джерел показує, що у фахівців у галузях обліку, фінансів, економіки та юриспруденції немає одностайності щодо трактування цього поняття.

Відмінність між поняттями "фінансові результати" та "прибуток" полягає у різному складі доходів і витрат, які використовуються для їх розрахунку, а також у різному ступені ідентифікації елементів, що їх формують. Наприклад, складові, що впливають на визначення прибутку, не завжди піддаються чіткій ідентифікації, особливо якщо йдеться про економічний прибуток. Натомість складові фінансових результатів чітко ідентифіковані, ведеться їх систематичний облік, і для їх визначення кожне підприємство має об’єктивну базу даних. Таким чином, ототожнення понять "фінансові результати" та "прибуток" є недоцільним у наукових дослідженнях.

Щодо нормативно-правової бази України, поняття "фінансові результати" у законодавстві практично не розглядається. У частині нормативних актів з бухгалтерського обліку обґрунтовано лише поняття "прибуток" і "збиток". Наприклад, відповідно до НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", прибуток визначається як сума, на яку доходи перевищують пов’язані з ними

витрати, а збиток — як перевищення суми витрат над доходами, отриманими в результаті цих витрат.

У Податковому кодексі України [40] зазначено, що прибуток розраховується шляхом коригування фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), який визначається у фінансовій звітності підприємства згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності, з урахуванням різниць, передбачених положеннями Кодексу.

Для якісної організації обліку, складання звітності, проведення аналізу, забезпечення своєчасного ухвалення управлінських рішень і підвищення ефективності діяльності підприємства важливо мати чітке розуміння сутності поняття "фінансовий результат" та елементів, які його формують.

Аналіз поняття "фінансові результати", порядку їх відображення в обліку та звітності свідчить про актуальність цієї теми для подальших досліджень.

Особливу увагу слід приділити стандартизації фінансових результатів для всіх галузей підприємницької діяльності. У процесі визначення фінансових результатів підприємств кожного виду діяльності необхідно враховувати специфічні особливості їх формування, притаманні конкретній галузі.

Для забезпечення достовірності облікової інформації про формування фінансових результатів торговельних підприємств доцільно розмежовувати їх за певними класифікаційними ознаками. Класифікація фінансових результатів є важливою для прийняття обґрунтованих рішень користувачами, тому повинна базуватися на групуванні, яке сприятиме підвищенню аналітичності даних. У діяльності торговельних підприємств необхідно чітко розмежовувати облікові дані для внутрішніх і зовнішніх користувачів з метою покращення управління продажами товарів. Це можливо завдяки вдосконаленню системи аналітичного обліку. Важливим кроком є впровадження аналітичної деталізації інформації про продаж товарів, яка дозволить враховувати специфіку діяльності торговельних підприємств за такими критеріями:

- аналітика за формою торгівлі (оптова або роздрібна реалізація товарів);

- аналітика для підприємств оптової торгівлі за категоріями покупців (реалізація вітчизняним або іноземним покупцям);

- аналітика за товарними групами (реалізація продовольчих і непродовольчих товарів);

- аналітика для підприємств роздрібної торгівлі за методами активізації продажів (реалізація товарів за дисконтними картками, зі знижками, під час розпродажів).

Такий підхід до деталізації продажів має забезпечувати можливість оперативного аналізу доходів від реалізації товарів і слугувати зручною та надійною базою для ухвалення ефективних рішень щодо управління продажами.

Облік доходів підприємств, що займаються торговельною діяльністю, здійснюється відповідно до Н(П(С)БО 15 "Дохід" із використанням рахунків класу 7 "Доходи і результати діяльності", зокрема, рахунку 70 "Доходи від реалізації". Цей рахунок поділяється на такі субрахунки [15]:

- 702 "Дохід від реалізації товарів": за кредитом цього рахунку відображають збільшення (отримання) доходу, а за дебетом – суми непрямих податків (акцизного податку, податку на додану вартість тощо), передбачених законодавством, та списання у порядку закриття на рахунок 79 "Фінансові результати".

- 704 "Вирахування з доходу": за дебетом цього рахунку фіксуються суми, пов’язані з договорами комісії, агентськими та іншими аналогічними договорами на користь комітентів чи принципалів; надані після дати реалізації знижки покупцям; вартість повернених товарів; інші суми, що зменшують дохід. За кредитом відображається списання дебетових оборотів на рахунок 79 "Фінансові результати".

Собівартість реалізованих товарів визначається відповідно до вимог НП(С)БО 16 "Витрати" і обліковується на рахунках класу 9 "Витрати діяльності", зокрема на субрахунку 902 "Собівартість реалізованих товарів". За дебетом цього субрахунку відображається фактична собівартість реалізованих товарів

(без торгових націнок), а за кредитом – списання дебетових оборотів на рахунок 79 "Фінансові результати".

Проте наведеної інформації недостатньо для повного задоволення потреб користувачів облікових даних на різних рівнях управління. Для ефективного управління необхідно забезпечити деталізований облік доходів від реалізації товарів за окремими напрямами діяльності, групами та асортиментом товарів, категоріями покупців і каналами збуту. Виходячи з особливостей діяльності, управлінських завдань і контрольних потреб, підприємство може самостійно розробляти додаткові субрахунки та аналітичні рахунки.

Прикладом деталізації інформації про доходи від продажу товарів є відкриття таких субрахунків:

- 7021 "Дохід від реалізації товарів оптом вітчизняним підприємствам";
- 7022 "Дохід від реалізації товарів оптом на експорт";
- 7023 "Дохід від роздрібної торгівлі" тощо.

Ці субрахунки дозволяють більш детально відображати доходи від різних видів торговельної діяльності та забезпечують зручність для аналітичного обліку і прийняття управлінських рішень.

Завдяки використанню додаткових аналітичних субрахунків, підприємство отримує можливість поділити загальний обсяг доходів на доходи від реалізації товарів та інші доходи, застосовуючи різні методи активізації продажу. Це дозволяє здійснювати більш глибокий аналіз торговельної діяльності та приймати обґрунтовані рішення щодо ефективності використання маркетингових інструментів.

Аналогічно, для обліку витрат підприємства, пов'язаних з продажем продукції, доцільно використовувати такі субрахунки:

- 9021 "Собівартість реалізованих товарів оптом вітчизняним підприємствам";
- 9022 "Собівартість реалізованих товарів на експорт";
- 9023 "Собівартість реалізованих товарів у роздріб" тощо.

Окрім того, в плані рахунків передбачено застосування рахунку 93 "Витрати на збут", на якому обліковуються витрати, що пов'язані з реалізацією товарів. За дебетом цього рахунку фіксуються визнані витрати на збут, а за кредитом — їх списання на рахунок 79 "Фінансові результати". До витрат на збут належать витрати на пакувальні матеріали, транспортування товарів відповідно до умов договору, витрати на маркетинг і рекламу, заробітна плата та комісійні продавцям і торговим агентам, витрати на працівників відділу збуту, амортизація, ремонт і утримання основних засобів та інших матеріальних необоротних активів, які використовуються для забезпечення збута товарів.

Для підприємства, що займається торговельною діяльністю, важливо здійснювати детальну класифікацію витрат на збут для виявлення можливих резервів для їх зменшення. Тому доцільно ввести аналітичні субрахунки до рахунку 93 "Витрати на збут". Прикладом такої деталізації можуть бути такі субрахунки:

- 931 "Витрати на збут оптової торгівлі";
- 932 "Витрати на збут роздрібної торгівлі" тощо.

Відповідно до чинного Плану рахунків бухгалтерського обліку, для обліку фінансових результатів діяльності підприємства використовується рахунок 79 "Фінансові результати". За кредитом цього рахунку фіксуються суми, що належать до закриття рахунків обліку доходів, а за дебетом — суми, що стосуються закриття рахунків обліку витрат, а також нарахований податок на прибуток. Рахунок 79 "Фінансові результати" має наступні субрахунки:

- 791 "Результат операційної діяльності";
- 792 "Результат фінансових операцій";
- 793 "Результат іншої діяльності".

На нашу думку, існуючий поділ рахунку 79 "Фінансові результати" на субрахунки має певні недоліки, зокрема при формуванні фінансового результату. Зокрема, на субрахунках 791 "Результат операційної діяльності" та 792 "Результат фінансових операцій" фактично об'єднані два види діяльності підприємства:

- на субрахунку 791 "Результат операційної діяльності" — основна та інша операційна діяльність;

- на субрахунку 792 "Результат фінансових операцій" — фінансова та інвестиційна діяльність.

У зв'язку з цим, до робочого Плану рахунків підприємства доцільно внести такі доповнення:

- до субрахунку 791 "Результат операційної діяльності" варто відкрити два рахунки третього порядку: 7911 "Результат від основної діяльності" та 7912 "Результат від іншої операційної діяльності";

- до субрахунку 792 "Результат фінансових операцій" — два рахунки третього порядку: 7921 "Результат від фінансової діяльності" та 7922 "Результат від інвестиційної діяльності".

Фінансовий результат, який обліковується на рахунку 79 "Фінансові результати", при його закритті списується на рахунок 44 "Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)", де ведеться облік нерозподілених прибутків чи непокритих збитків поточного та минулих років, а також використаного прибутку поточного року. За кредитом рахунку відображається збільшення прибутку від різних видів діяльності, а за дебетом — збитки та використання прибутку. Рахунок 44 "Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)" має такі субрахунки: 441 "Прибуток нерозподілений", 442 "Непокриті збитки" та 443 "Прибуток, використаний у звітному періоді".

Вважаємо доцільним доповнити облікову систему новими субрахунками, зокрема:

- 444 "Прибуток (збиток) від операційної діяльності";

- 445 "Прибуток (збиток) від фінансових операцій";

- 446 "Нерозподілений прибуток минулих років";

- 447 "Коригування прибутку (збитку) внаслідок виправлення помилок та змін облікової політики".

Згідно з такою класифікацією на рахунках 44 "Нерозподілений прибуток" і 791 "Результат операційної діяльності", можна буде ефективно контролювати

вплив окремих видів діяльності на загальний фінансовий результат підприємства. Це також дозволить внутрішнім користувачам мати доступ до необхідної інформації для ухвалення управлінських рішень, спрямованих на удосконалення результатів за конкретними напрямами діяльності.

Одним із ключових аспектів обліку витрат підприємства в Україні є проблема своєчасності та повноти їх відображення в системі обліку. Якщо інформація про витрати, що має слугувати для прийняття управлінських рішень, є несвоєчасною, недостовірною або взагалі відсутня, це створює проблеми для як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів облікової інформації. Для вирішення цієї проблеми необхідно забезпечити максимальну оперативність та достатню аналітичність інформації про витрати, шляхом удосконалення організації обліку витрат на підприємстві та посилення контролю за її виконанням з боку керівництва.

Отже, в умовах сучасності позитивний фінансовий результат є не лише основою існування підприємства на ринку, а й одним з ключових показників, що визначає ефективність його діяльності. У процесі дослідження було виявлено розбіжності в чинних нормативних актах щодо визначення сутності поняття фінансових результатів, що вимагає їх урегулювання. На основі узагальнення теоретичних і методичних основ обліку фінансових результатів підприємств з урахуванням специфіки їх діяльності було виявлено основні проблемні аспекти та запропоновано шляхи їх вирішення, спрямовані на удосконалення аналітичного обліку формування доходів і фінансових результатів відповідно до потреб внутрішніх і зовнішніх користувачів облікової інформації [2].

Зазначена деталізація аналітичної інформації з урахуванням специфіки діяльності торговельних підприємств дозволить оперативно отримувати дані про обсяг товарообігу за різними формами торгівлі, товарними групами та методами активізації продажу товарів.

Висновок до розділу 2.

Облікове забезпечення фінансового результату є ключовим елементом у системі управління підприємством, оскільки правильне відображення фінансових результатів є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Відсутність точних та достовірних даних щодо фінансового результату може призвести до неправильних рішень, що впливають на стабільність і ефективність підприємства. Це також є основою для здійснення фінансового контролю, визначення напрямків розвитку та оцінки результативності діяльності. Фінансовий результат підприємства має великий вплив на стратегічні й тактичні рішення, що приймаються керівництвом, тому важливо забезпечити його належне облікове відображення.

Гармонізація міжнародних і національних стандартів дає змогу узгодити різні підходи в обліку та звітності, що сприяє підвищенню прозорості фінансових даних і зменшує ризики невідповідності між національними і міжнародними стандартами. Таке узгодження дозволяє підприємствам, особливо тим, що працюють на міжнародних ринках, ефективніше взаємодіяти з партнерами, інвесторами та державними органами, підвищуючи рівень довіри до фінансової звітності. Проте гармонізація також передбачає певні складнощі, зокрема врахування економічних і правових особливостей кожної країни, що може вимагати адаптації міжнародних стандартів до місцевих умов.

Щодо торговельних підприємств, то вони мають специфічні вимоги до обліку, адже їх фінансовий результат залежить від безлічі змінних, таких як категорії товарів, методи активізації продажу та канали збуту. Удосконалення аналітичного обліку у цих підприємствах дозволяє здійснювати більш детальний аналіз, на основі якого можна коригувати стратегії продажів та маркетингові стратегії. Наприклад, поділ доходів від продажу товарів за різними категоріями або методами активізації продажу дає можливість підприємству оцінити ефективність конкретних видів діяльності та направити зусилля на найбільш прибуткові напрямки.

РОЗДІЛ 3
АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах війни

Оцінка чи прогнозування фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану є складною задачею, оскільки війна створює форс-мажорні обставини, які не тільки призводять до скорочення обсягів діяльності, але й можуть спричинити повну зупинку бізнесу або навіть безповоротну втрату майна та ресурсів. Форс-мажорні ситуації характеризуються непередбачуваністю і неможливістю прогнозування, що ускладнює процес аналітики. В таких умовах для експертів, аналітиків та управлінців важливіше говорити про виживання підприємства, аніж про забезпечення фінансової стійкості.

За умови гнучкості та швидкої реакції на зміни на ринку, а також ефективного управління, можна не тільки зберегти бізнес, але й створити умови для розвитку активів та ресурсів. Приблизно 50% підприємств України були змушені адаптуватися до нових умов: переселитися в інші регіони, змінити асортимент продукції та перейти до нових бізнес-моделей, що включають коригування фінансової системи та формування нових видів грошових потоків.

Без сумніву, діяльність підприємства в умовах війни повинна бути виваженою, враховуючи численні ризики та непередбачувані обставини. Аналіз фінансової стійкості повинен ґрунтуватися на можливості створення «фінансових подушок безпеки», що дозволять швидко реагувати на непередбачувані ситуації, такі як втрата майна чи ресурсів, а також шукати альтернативні джерела доходу та можливості для кооперації з іншими підприємствами. Війна відкрила нові можливості для розвитку видів діяльності, що допомогло багатьом підприємствам не тільки вижити, але й зміцнити свої позиції на ринку, що в майбутньому дозволить їм зайняти лідируючі позиції [47].

Тому підприємства, які активно відстежують зовнішні виклики та адаптують свою операційну діяльність відповідно до змін, мають шанси на успішне виживання та розвиток у цих складних умовах. Формування фінансової системи підприємства залежить від його цілей, що визначає актуальність цього дослідження.

Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах звичайної (передбачуваної) діяльності традиційно проводиться за допомогою таких методів, як:

- аналіз структури майна;
- динаміка зміни активів та джерел їх формування;
- оцінка показників ліквідності;
- аналіз показників фінансового стану;
- дослідження показників ділової активності;
- оцінка показників рентабельності.

Ці методи є основними в аналізі фінансової стійкості та залишатимуться незмінними в методології дослідження фінансових результатів підприємства. Однак, незважаючи на сталість підходів до визначення ключових показників фінансової стійкості, трактування результатів аналізу зазнає деяких змін у нових умовах. Це зумовлено появою кардинально нових обставин, коли основною умовою функціонування підприємства стає забезпечення безпеки персоналу та клієнтів, формування платоспроможності для виконання обов'язкових платежів та збереження кадрів.

Такий підхід змінює акценти в аналізі фінансової стійкості, оскільки забезпечення безпеки та платоспроможності стають пріоритетними завданнями, що можуть суттєво вплинути на здатність підприємства функціонувати в умовах нестабільності. Врахування цих факторів дозволяє більш точно оцінити фінансову стійкість в умовах змін, спричинених зовнішніми і внутрішніми кризовими явищами [46].

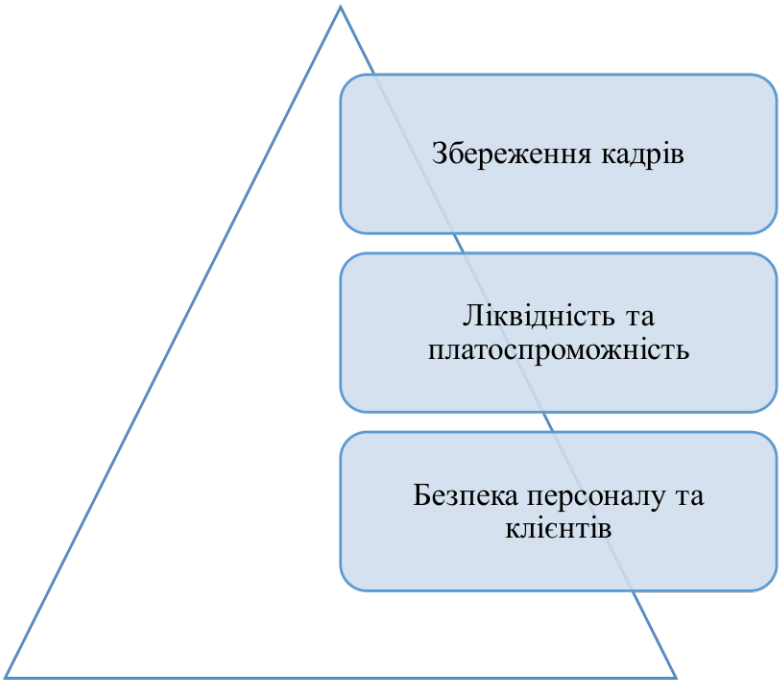

Рис. 3.1. Концептуальні основи роботи підприємства в умовах війни

В умовах воєнного стану, зважаючи на виникнення нових викликів для підприємств, необхідно внести зміни в фінансову систему для забезпечення життєздатності бізнесу. Це передбачає розробку нових підходів до управління ліквідністю, фінансовою незалежністю, оборотністю та рентабельністю. Окремо варто розглянути кожен із цих аспектів, особливо в контексті воєнних умов.

Багато підприємств в умовах війни зіткнулися з проблемами ліквідності. На початкових етапах конфлікту багато керівників підприємств вирішили вилучити кошти з обороту з метою їх збереження, що призвело до значного погіршення показників ліквідності. Зокрема, зросла тривалість періоду погашення короткострокової кредиторської заборгованості. Через кілька місяців, коли бізнес адаптувався до нових реалій, активність підприємств почала частково відновлюватися. Однак це відновлення значною мірою змінило політику управління ліквідністю [18].

Зміни в політиці управління ліквідністю у воєнний час включають перегляд пріоритетів фінансових потоків і підвищення уваги до забезпечення платоспроможності в умовах непередбачуваності. Підприємства стали більш обережними у витратах та інвестуваннях, зосередившись на збереженні

оборотних активів і забезпеченні можливості своєчасно покривати зобов'язання, навіть у разі непередбачуваних змін на ринку.

Таким чином, управління ліквідністю в умовах війни потребує постійного моніторингу та адаптації фінансової політики, що дозволяє зберігати стабільність і підтримувати бізнес на мінімально необхідному рівні навіть в умовах зовнішньої нестабільності.

У контексті платіжних зобов'язань підприємства, фінансова політика на початкових етапах війни була спрямована на акумулювання коштів для погашення кредиторської заборгованості перед постачальниками. Це стало основою для забезпечення логістики та безперервності ділових процесів. Відсутність товарних кредитів і неможливість отримання доступних кредитів у банківських установах сформували нові фінансові моделі, які орієнтуються на використання власних коштів для ведення бізнесу. В таких умовах підприємства акцентували увагу на підтриманні високих показників ліквідності, що дозволяє мінімізувати ризики неплатоспроможності перед постачальниками [6].

Іншим важливим напрямом регулювання ліквідності є виплата заборгованості за заробітною платою. Це стало критично важливим для збереження трудових ресурсів, оскільки в умовах війни значна частина населення, яке не отримує належного фінансування, змушена переселятися в інші регіони чи навіть країни в пошуках кращих умов. Для того щоб уникнути відтоку кадрів, підприємства змушені були забезпечити своєчасну оплату праці, що в свою чергу допомогло зберегти основні трудові ресурси, необхідні для забезпечення стабільної роботи.

Практика показала, що в умовах війни підприємства, які забезпечують своєчасну оплату праці і демонструють фінансову стійкість, здатні утримати персонал, що, в свою чергу, забезпечує безперервність виробничих процесів і стабільність їхньої діяльності. Це дозволяє зберігати виробничі потужності та сприяти подальшому розвитку бізнесу навіть в умовах екстремальної нестабільності [4].

У класичній економіці підприємства вважається, що залучені кошти є важливим рушієм розвитку. Однак в умовах війни багато компаній зіткнулися з проблемою неможливості використовувати залучений капітал. Практика показала, що постачальники продукції готові працювати з покупцями лише на умовах повного розрахунку за поставлений товар. Ті підприємства, які раніше будували свою бізнес-модель на основі товарних кредитів, були змушені адаптувати ці моделі, щоб гарантувати постачальникам повернення коштів відразу після отримання товарів, матеріалів або сировини. Це логічний і зрозумілий підхід в умовах війни, що дозволяє зменшити фінансові ризики як для постачальників, так і для покупців [48].

Для того, щоб залишитися на ринку, багато компаній вимушені були терміново розрахуватися за борги та забезпечити наступні поставки товарів і ресурсів за рахунок власних джерел. Таким чином, більшість компаній відмовилися від використання залученого капіталу і перейшли до моделі самофінансування. Проте варто зазначити, що не всі підприємства мають достатньо власних фінансових ресурсів, щоб повністю відмовитися від залучених коштів. Тому деякі компанії змінили модель фінансування, збільшивши внутрішню заборгованість, зокрема заборгованість із заробітної плати.

Ця модель покриття зовнішньої заборгованості за рахунок внутрішніх ресурсів також викликала певний опір, оскільки в умовах воєнного стану персонал, який не отримує своєчасну оплату праці, може залишити підприємство і мігрувати в інші країни. Таким чином, показники фінансового стану підприємств у період війни можуть значно перевищувати нормативні, а структура капіталу характеризується фактичною відсутністю заборгованості за розрахунками з постачальниками та заборгованістю з виплати заробітної плати.

Компанії, які не мають достатньо власних фінансових ресурсів та не можуть погасити заборгованість перед постачальниками і персоналом, у майбутньому будуть позбавлені можливості працювати за моделями, які діяли до кризи. Це призводить до того, що значна кількість підприємств змушені

припинити свою діяльність, що в свою чергу суттєво погіршує показники їх фінансової стійкості. Внаслідок цього виникає неплатоспроможність, а в подальшому — реальна загроза банкрутства [31].

Для ефективного аналізу фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану важливо дослідити основні фактори, що впливають на зміну цієї стійкості. Насамперед слід зазначити, що початок війни призвів до значного зниження оборотності підприємств, особливо в непродовольчому секторі. Це стосується компаній, які спеціалізуються на продажу побутової техніки, меблів, будівельної техніки тощо, оскільки попит на такі товари знизився через обмеження фінансових витрат населення, яке переорієнтувалося на закупівлю лише товарів першої необхідності. Однак така ситуація була тимчасовою, обмеженою періодом панічної реакції на початкову фазу війни, після чого економічна активність дещо стабілізувалася, і попит на інші товари поступово відновився.

Під час війни підприємства стикаються з матеріальними втратами, що спричиняє попит на будівельні матеріали, меблі, техніку для відновлення пошкодженого майна. Відповідно, основною характеристикою оборотності підприємств в умовах воєнного стану є її нестабільність, що залежить від рівня військових дій у регіоні.

Тільки ті підприємства, які здатні адаптуватися до змінюваного попиту і перебудувати бізнес під час зменшення обсягів продажу, можуть отримати можливість для швидкого зростання збуту, завойовуючи ринок, що звільнився через припинення діяльності конкурентів. Підтримка оборотності на належному рівні в умовах війни вимагає організації гнучких каналів збуту. Важливим аспектом є використання альтернативних шляхів збуту, зокрема електронної комерції, яка дозволяє розширити географічні межі та значно збільшити оборотність підприємства. Ті компанії, які зможуть налагодити постачання товарів першої необхідності, матимуть можливість вийти на нові ринки та залучити нових споживачів [35].

При аналізі показників оборотності активів, оборотних активів та запасів важливо порівнювати їх з довоєнними значеннями, оскільки це дозволяє оцінити ефективність діяльності підприємства в умовах війни. Якщо підприємство значно знижує обсяги збуту порівняно з довоєнним періодом, оцінка ефективності здійснюється за показниками рентабельності. Якщо при зниженій оборотності підприємство зберігає рентабельність або працює на межі беззбитковості (чи зазнає мінімальних збитків), така ситуація є прийнятною для умов війни. З іншого боку, якщо обсяг оборотності зростає на фоні докризового показника, це свідчить про відкриття нових можливостей для бізнесу, що вимагає активізації інвестиційної політики.

Управління рентабельністю підприємства в умовах війни є важливим етапом побудови фінансової моделі. Рентабельність є ключовим показником, на який слід орієнтуватися при розробці стратегії бізнесу в умовах воєнного стану. Багато підприємств усвідомлюють, що зупинка діяльності може призвести до втрати ринку, здобутого за роки роботи, що є неприпустимим. Тому багато компаній обирають стратегію функціонування, спрямовану на забезпечення життєдіяльності підприємства, що включає збереження штату працівників і забезпечення платоспроможності через виконання податкових зобов'язань та обов'язків перед постачальниками [8].

У деяких випадках керівники підприємств приймають рішення відмовитися від прибутку на користь допомоги армії, працюючи при цьому на межі беззбитковості. Така стратегія є прийнятною, якщо вона дозволяє зберегти робочі місця та забезпечити необхідний обсяг збуту для покриття основних зобов'язань.

Отже, узагальнимо особливості трактування показників фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану в таблиці 3.1.

Основною метою аналізу фінансової стійкості підприємства в умовах війни є забезпечення фінансових можливостей для його розвитку в непередбачуваних умовах. Побудова фінансових моделей повинна базуватися на чотирьох ключових складових успішної роботи бізнесу під час воєнного стану.

Таблиця 3.1.

Особливості трактування показників фінансової стійкості в умовах воєнного стану

Показник	*Нормативне значення*	*Нормативне значення в умовах війни*
Коефіцієнт покриття	> 1	> 1
Коефіцієнт швидкої ліквідності	> 0,7	> 1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	> 0,2	> 0,7
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	> 0,5	> 0,8
Оборотність активів	Відсутнє, позитивною є зростання показника в динаміці	Відсутнє, позитивною є не суттєве зменшення показника оборотності
Оборотність запасів	Відсутнє, позитивною є зростання показника в динаміці	Відсутнє, позитивним є суттєве зростання показника в порівнянні із довоєнним періодом
Рентабельність продукції	Відсутнє, чим вище значення – тим краще	Допускається робота на межі нульової рентабельності

Формування готівкових резервів є важливим елементом стратегії. Це передбачає значне збільшення показників абсолютної ліквідності, що дозволяє підприємствам відмовитися від товарних кредитів і вчасно скористатися можливістю придбати необхідні ресурси за більш вигідними цінами або інвестувати в розвиток.

Ефективне управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах війни передбачає активне використання інноваційних і інвестиційних стратегій, що вимагають додаткових фінансових вкладень. Важливим елементом цієї стратегії є формування фінансової подушки безпеки, яка дозволяє підприємствам зберігати ліквідність і платоспроможність, одночасно акумулюючи кошти для подальшого розвитку. У таких умовах підприємствам доцільно розвивати нові канали збуту, зокрема через електронну комерцію.

Для розширення ринків збуту варто не обмежуватися традиційними інтернет-магазинами, а також використовувати соціальні мережі для продажу товарів. Однією з переваг електронної комерції є відносно низькі витрати на створення онлайн-магазинів порівняно з традиційними торговими точками, хоча постійно потрібно фінансувати витрати на управління магазином і маркетинг на платформах.

Крім того, підприємства, які мають достатні фінансові ресурси, можуть зосередитися на виході на нові ринки, що раніше не були охоплені. Це може стати можливістю для розвитку, оскільки частина конкурентів була змушена припинити свою діяльність через мобілізацію або міграцію. В умовах війни такі зміни можуть призвести до вивільнення значної частини ринку, що створює нові перспективи для підприємств, які готові скористатися цими можливостями.

Ще однією суттєвою проблемою розвитку підприємництва в умовах війни є пошук фінансових ресурсів. У таких умовах звернення до банківських установ стає недоцільним, оскільки в період стрімкого зниження вартості національної валюти кредити стають економічно невигідними. Тому підприємствам необхідно шукати альтернативні джерела фінансування. Одним із ефективних шляхів є кооперація з іншими підприємцями чи інвесторами для акумулювання коштів, які можуть бути спрямовані на розвиток нового бізнесу.

Водночас, держава вживає заходів для створення сприятливих умов для розвитку бізнесу, незалежно від його масштабу. Протягом війни уряд впровадив низку ініціатив, що підтримують підприємства, сприяючи їх виживанню та розвитку. Зокрема, на 1 серпня 2022 року підприємства могли отримати фінансову допомогу від іноземних держав та міжнародних організацій у розмірі 34 млрд доларів США. Ця допомога надається у вигляді кредитів, кредитних гарантій та грантів. Найбільшу фінансову підтримку Україна отримала від Європейського Союзу та США. Крім того, підприємства отримали нові можливості для торгівлі з Європейським Союзом, Канадою та Великобританією, які скасували мита і квоти на українські товари, що дозволяє значно полегшити експорт.

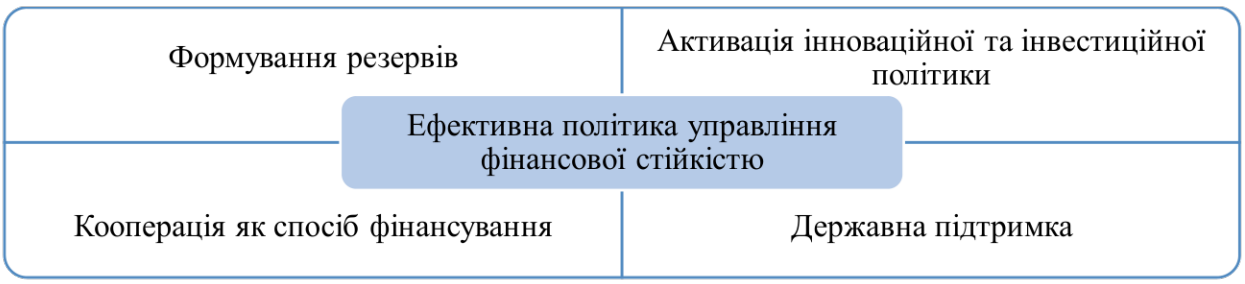

Рис. 3.2. Складові ефективної політики управління фінансовою стійкістю

На фінансову стійкість підприємства в умовах війни впливає низка чинників, серед яких найбільшим є нестабільність зовнішнього середовища. Це вимагає від підприємств грамотного фінансового управління та оперативних реакцій на різні виклики.

Кожне підприємство, яке веде діяльність в умовах воєнних дій, змушене коригувати свої бізнес-моделі для забезпечення функціонування на ринку. Основні завдання, які постають перед підприємствами в таких умовах, включають організацію безпеки для персоналу і клієнтів, збереження кадрів та забезпечення платоспроможності перед постачальниками. У цьому контексті відповідна фінансова політика впливає на нормативні значення показників фінансової стійкості.

В умовах неможливості залучення зовнішніх фінансових ресурсів, підприємства значно збільшують свою фінансову стійкість та ліквідність, оскільки вимушені працювати за рахунок власних коштів. Підприємства, які не мають достатніх власних ресурсів, не зможуть продовжувати свою діяльність через відсутність доступу до товарних або фінансових кредитів [23].

Така ситуація потребує зміни підходів до забезпечення платоспроможності підприємства, зокрема через використання вільних готівкових коштів для термінового погашення заборгованості та оперативних інвестицій у розвиток. Відповідно, вимоги до платоспроможності підприємства зростають, а вимоги до рентабельності та оборотності знижуються. В умовах війни підприємство може функціонувати навіть з мінімальними збитками, якщо при цьому не скорочує чисельність працівників і зберігає платоспроможність.

3.2. Сучасні проблеми та удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами

У сучасних умовах розвитку ринку результати діяльності підприємства значною мірою залежать від його здатності забезпечувати прибуток у розмірах, достатніх для формування фінансової бази подальшого розвитку та розширення, задоволення соціальних і матеріальних потреб, а також підтримання конкурентоспроможності на ринку товарів і послуг.

Актуальність вдосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами підприємства обумовлена необхідністю вирішення завдань, спрямованих на ефективний розвиток і економічне зростання підприємств України в сучасних умовах господарювання.

Основною метою діяльності будь-якого суб'єкта господарювання в умовах ринкової економіки є досягнення позитивного фінансового результату (прибутку) та нарощування капіталу. Це зумовлено прагненням забезпечити стабільність позицій на ринку, сприяти подальшому розвитку й розширенню підприємства. Таким чином, отримання прибутку є ключовою ціллю діяльності підприємства, адже він виступає рушійною силою, слугує основним джерелом розвитку суспільного виробництва, забезпечує взаємозв'язок між іншими економічними показниками та узагальнює результати діяльності суб'єкта господарювання.

У сучасній міжнародній практиці бухгалтерського обліку виділяють три основні підходи до визначення фінансових результатів, представлені на рис. 3.3.

Найбільшого поширення отримав підхід, згідно з яким фінансовий результат визначається як різниця між доходами та витратами підприємства, враховуючи коригування на зміну залишків запасів і незавершеного виробництва за звітний період. Цей підхід є характерним і для української системи бухгалтерського обліку.

Рис. 3.3. Головні підходи до трактування змісту фінансових результатів діяльності підприємства

Отже, процес визначення, формування та обліку фінансових результатів є базовою основою для оцінки ефективності виробничої діяльності, реалізації продукції, надання послуг і загального економічного стану підприємства. Отриманий фінансовий результат дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони діяльності підприємства, а також формувати плани на майбутнє, враховуючи наявні показники.

Головними складовими дослідження обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами є розробка методики аналізу, контролю та прогнозування цих результатів. Це вимагає чіткої конкретизації елементів аналітично-контрольного процесу в межах організаційно-інформаційної моделі, що зображено на рисунку 3.4.

Послідовне впровадження компонентів цієї моделі, за умови відсутності надзвичайних обставин, сприяє досягненню поставлених цілей і забезпечує ефективне управління фінансовими результатами.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення управління фінансовими результатами підприємства є ключовим елементом формування інформації, необхідної для його стабільного функціонування.

Формування достовірної інформації про фінансовий стан підприємства та аналіз економічних показників його діяльності відіграють важливу роль у загальній оцінці роботи суб’єктів господарювання. Ці дослідження дозволяють

вивчити динаміку структури доходів і витрат, оцінити вплив різних факторів на прибуток підприємства від різних видів діяльності, а також виявити резерви для підвищення чистого прибутку.

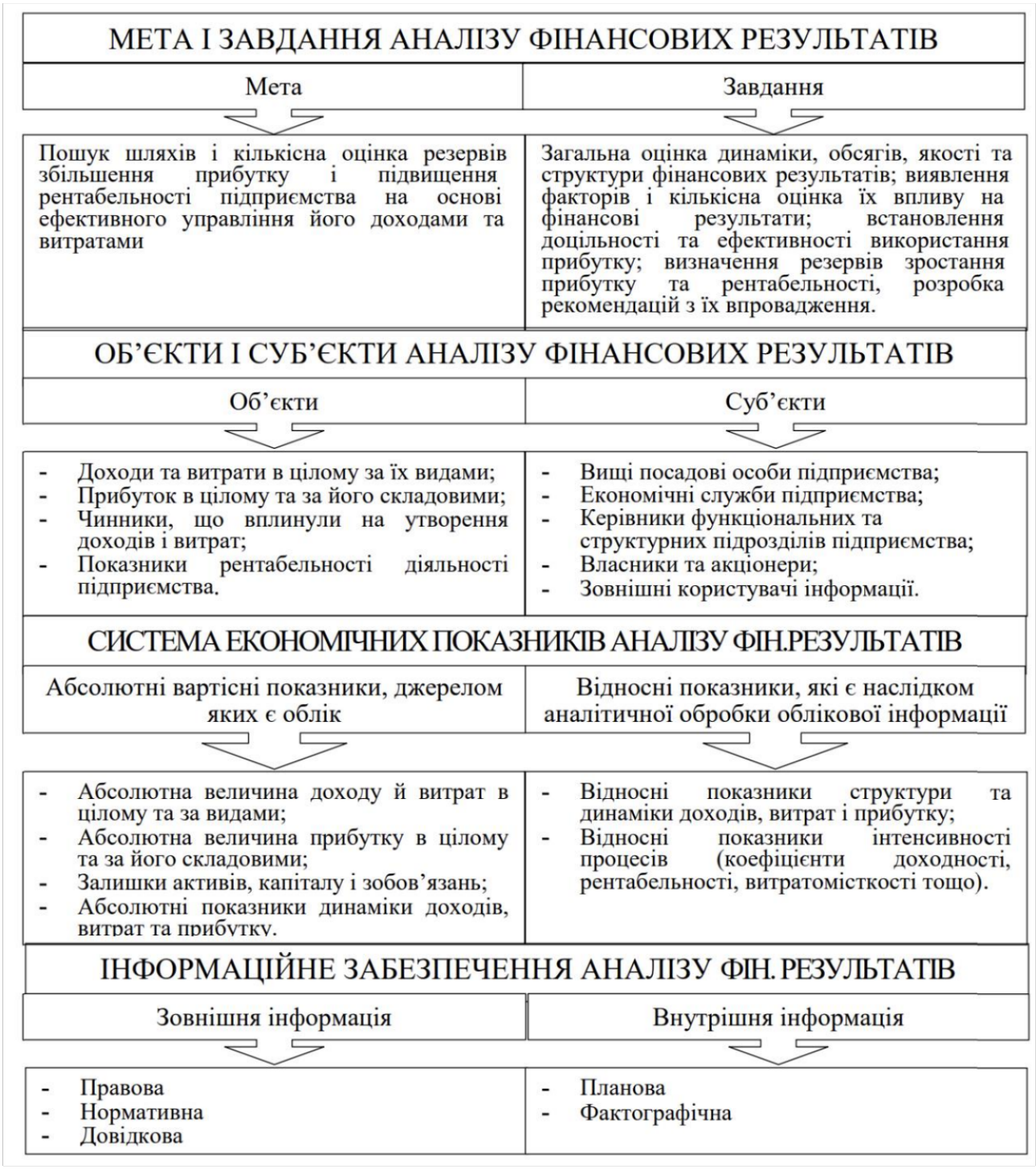

Рис. 3.4. Організаційно-інформаційна модель аналізу фінансових результатів діяльності підприємства

Сучасні проблеми організації бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та аналізу фінансових результатів підприємства схематично зображені на рисунку 3.5.

Рис. 3.5. Сучасні проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами

Існуючі труднощі в обліку, контролі та аналізі фінансових результатів потребують оперативного вирішення та впровадження дієвих механізмів, що сприятимуть адаптації підприємств до ринкових умов, відповідності міжнародним стандартам і задоволенню потреб як зовнішніх, так і внутрішніх

користувачів у достовірній інформації щодо діяльності суб'єктів господарювання.

Зважаючи на виявлені проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами, доцільно визначити ключові напрями його вдосконалення. Основні етапи розвитку обліково-аналітичного забезпечення подано у табл. 3.2.

Таблиця 3.2.

Основні етапи та завдання обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами підприємств

Етапи	*Завдання*	*Методи*
Аналіз стратегії підприємства	- Визначити корпоративні та стратегічні цілі. - Визначити ключові фактори успіху.	Аналіз установчої документації підприємства.
Аналіз діяльності підприємства	- Виділити основні функції та види діяльності. - Проаналізувати моделі створення прибутку.	Спостереження. Аналіз фінансової документації підприємства.
Аналіз зовнішнього середовища підприємства	- Дослідити галузь та проаналізувати тренди. - Визначити потенційні ринки. - Вивчити конкурентів, споживачів та партнерів.	SWOT-аналіз. PEST-аналіз. Методи оцінки конкуренції.

Системне вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами підприємств є необхідною умовою підвищення їхньої ефективності, адаптації до динамічного зовнішнього середовища та забезпечення сталого економічного зростання.

Однією з ключових передумов успішного функціонування підприємства є його здатність генерувати прибуток у розмірах, достатніх для забезпечення фінансової бази розвитку й розширення діяльності, задоволення соціальних і матеріальних потреб, а також підтримання конкурентоспроможності на ринку товарів і послуг. Прибуток, як основне джерело розширеного відтворення, сприяє зростанню ринкової вартості підприємства та добробуту його власників, будучи центральним мотивом підприємницької діяльності. Об'єктивне й

своєчасне визначення фінансового результату дозволяє точно оцінити реальний стан підприємства та перспективи його економічного розвитку [19].

Забезпечення ефективної діяльності підприємств неможливе без постійного вдосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення управління, зокрема, управління фінансовими результатами. Удосконалення цієї системи ґрунтується на впровадженні сучасних форм, методів і принципів, які висувають нові вимоги до формування обліково-аналітичної інформації. Ця інформація повинна бути об'єктивною, повною, своєчасною, зрозумілою і корисною для оцінки результатів діяльності підприємства й ухвалення управлінських рішень.

Загальні фактори, що впливають на формування прибутку підприємства, здебільшого залежать від внутрішніх аспектів діяльності компанії, таких як обсяг виробничої діяльності, ефективність використання ресурсів, рівень доходів, обсяг витрат, а також ефективність цінової політики та асортиментної політики. Основною метою будь-якого підприємства в умовах ринку є забезпечення стабільного прибутку, що має стати основою для подальшого розвитку. Тому на етапі стратегічного планування важливо ретельно врахувати всі фактори і аспекти, які можуть вплинути на майбутній розвиток, з метою обґрунтованого визначення рівня прибутковості та величини прибутку.

Під час стратегічного планування необхідно враховувати специфічні умови, які виникають при фінансовому забезпеченні розвитку підприємства. Для забезпечення зростання прибутку важливо зосередити увагу на кількох ключових напрямках: нарощуванні обсягів виробництва і збуту товарів та послуг, розширенні асортименту та покращенні якості продукції, впровадженні заходів для підвищення продуктивності праці та зменшення витрат на виробництво і реалізацію продукції, що дозволяє знизити собівартість, ефективному використанні фінансових ресурсів підприємства з максимальним ефектом, веденні цінової політики з урахуванням ринкових умов, де діють вільні або договірні ціни, а також побудові ефективних договорів з клієнтами та інвестуванні отриманого прибутку для досягнення оптимальних результатів.

Прибуток має велике значення для підприємства, оскільки він визначає такі функціональні аспекти, як оцінка результатів діяльності підприємства, встановлення напрямків розподілу прибутку між підприємством, державою та працівниками, а також джерело формування активів для економічного розвитку та соціальних потреб. Окрім цього, прибуток забезпечує реалізацію основних завдань фінансових результатів підприємства, таких як системний підхід до досягнення поставлених цілей, використання резервів та шляхів отримання прибутку, визначення та оцінка факторів, які впливають на формування прибутку, проведення необхідних розрахунків, прогнозування та визначення напрямків розподілу прибутку, виявлення резервів для розширення виробництва та планування заходів для реалізації виявлених резервів [20].

До факторів, що впливають на зміну формування фінансових результатів підприємства, належать джерела фінансування підприємницької діяльності. Взаємозалежність між складовими факторами зміни фінансових результатів можна проаналізувати через призму необхідного фінансування діяльності підприємства, де кожна форма фінансування має своє місце в забезпеченні прибутковості підприємства. Це дозволяє чітко визначити, як кожне джерело фінансування сприяє досягненню фінансових цілей.

Для ефективної організації роботи з пошуку всіх можливих резервів підвищення ефективності виробництва важливо деталізувати складові середовища фінансування та класифікувати їх з економічної точки зору, як це показано на рисунку 3.6.

Під час аналітичної роботи на підприємстві важливим аспектом є комплексний підхід до всіх сфер його діяльності. В аналітичному процесі використовуються різноманітні показники фінансових результатів, серед яких:

– доходи: від реалізації продукції, від інших операцій, від надзвичайних операцій.

– прибуток: на одиницю продукції, від реалізації продукції, від операційної діяльності, від звичайної діяльності, від надзвичайних подій, оподаткований прибуток, чистий прибуток.

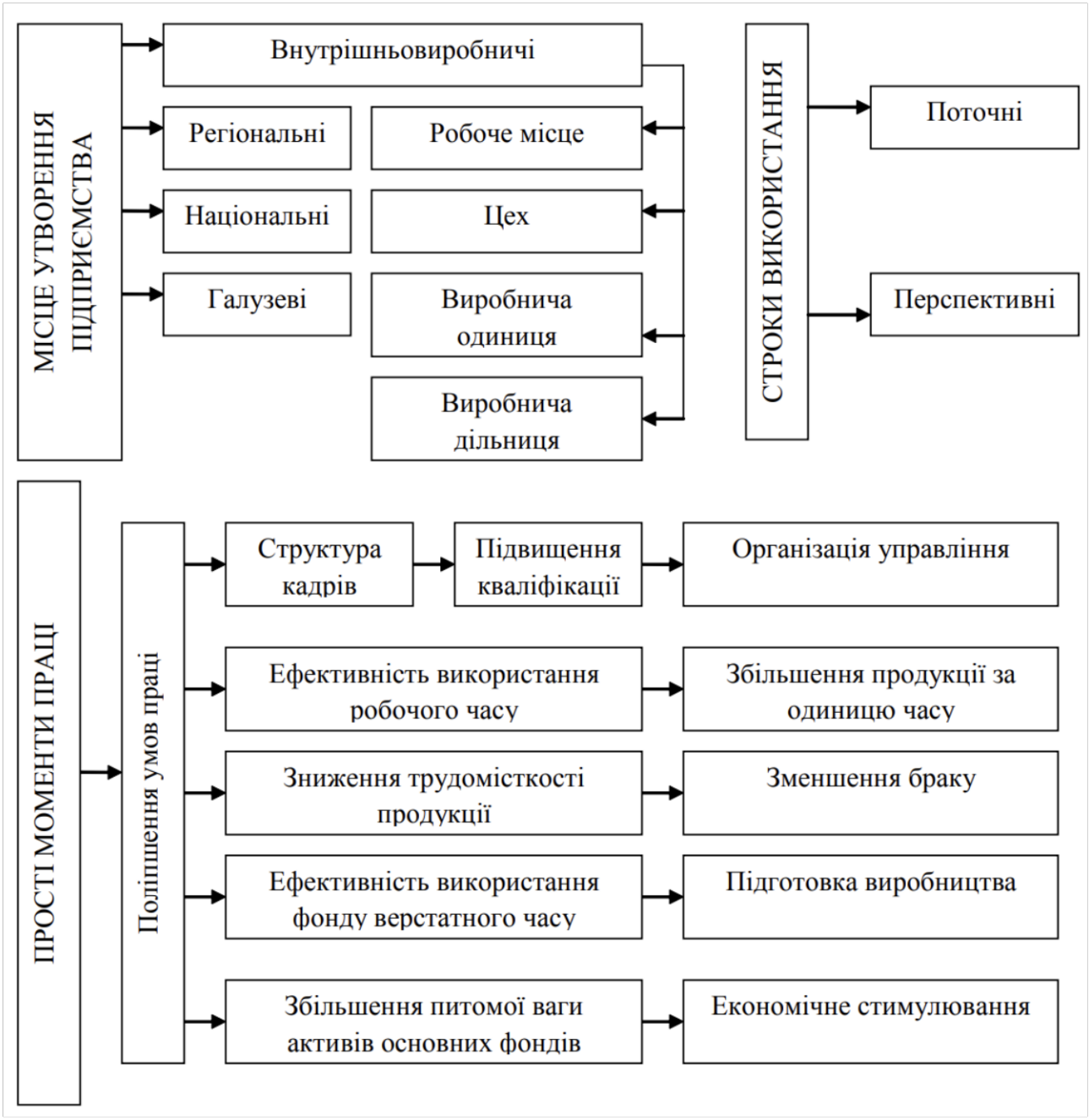

Рис. 3.6. Класифікація факторів збільшення ефективних результатів діяльності підприємства

Важливою проблемою для будь-яких підприємств є вдосконалення (модернізація) оподаткування прибутку. Чиста частка податків, що враховується у доході підприємства, включає обов'язкові відрахування, які додаються до витрат. Ці відрахування можуть значно перевищувати необхідний рівень вилучень, що стає проблемою. Іноді частина відрахувань може становити до 50% від доходу, що також створює додаткові труднощі. Проблема полягає в тому, що

відрахування часто не пов’язані з підприємством, хоча деякі з них повинні зберігати цей зв'язок.

Коли в результаті виробничої та господарської діяльності активи підприємства зростають, це призводить до збільшення пасивів. Якщо немає кредиторської заборгованості, може виникнути приріст капіталу, а саме прибутку. Це підтверджується аналізом балансу підприємства, де прибуток є показником збільшення капіталу.

При розробці стратегії планування позитивного результату діяльності підприємства важливо враховувати макроекономічні фактори, які впливають на рівень прибутку та конкурентоспроможність підприємства. До таких факторів належать соціальні умови, демографічні показники, характер державного регулювання економіки, а також світова економічна ситуація та попит на продукцію. Важливим є також рівень платоспроможності населення.

На рівень прибутку підприємства також впливають економічні, наукові та технічні характеристики галузі, в якій функціонує підприємство. Питома вага продукції цієї галузі у виробничо-господарських та міжнародних показниках, стан внутрішнього конкурентного середовища та місце підприємства у галузі мають велике значення [50].

На мікроекономічному рівні при стратегічному плануванні прибутку необхідно враховувати якість, кількість та ціну продукції або послуг, науково-технічні інновації, асортимент продукції та його відповідність вимогам ринку. Важливу роль відіграє також кваліфікація та мотивація працівників, фінансово-економічний стан підприємства.

Вивчення цього питання вимагає визначення місця основних чинників, що впливають на зміни фінансових результатів підприємства, що зображено на рисунку 3.7. Серед цих чинників один може бути найбільш важливим, але в реальності взаємодіють декілька факторів, що разом визначають результат.

Стратегічне планування прибутку дозволяє здійснити детальний аналіз усіх зовнішніх та внутрішніх факторів, що впливають на економічну ефективність господарської діяльності підприємства. На основі цього аналізу

можна розробити алгоритм забезпечення розвитку підприємства на даному етапі, що дозволяє досягти оптимального балансу між прибутком і ризиком.

Одним з найважливіших етапів у плануванні прибутку є ретельна оцінка конкурентоспроможності підприємства та його конкурентів.

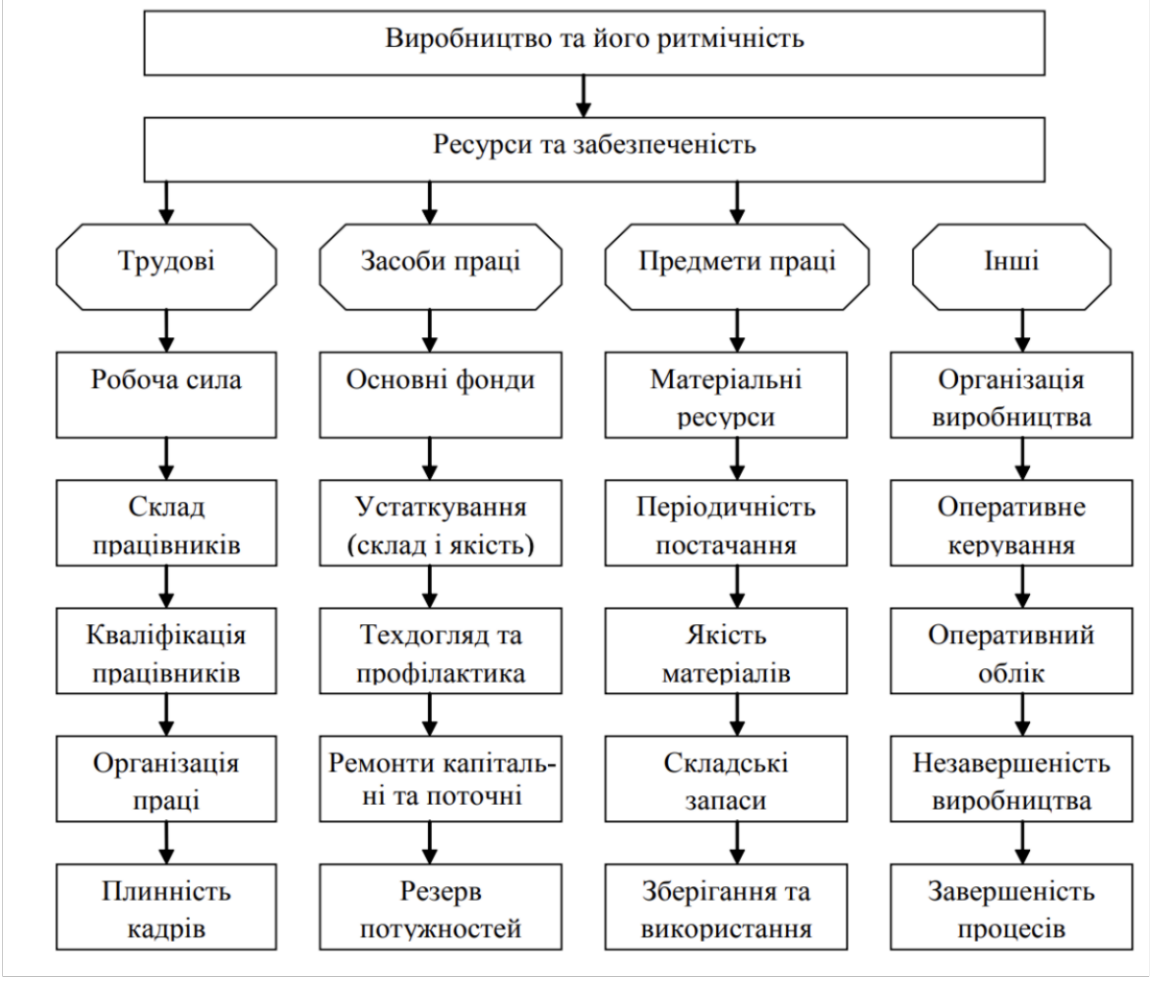

Рис. 3.7. Фактори, що впливають на випуск продукції

При розробці стратегії планування прибутку для сучасних підприємств важливу роль відіграють показники, що враховують не лише величину, а й якість прибутку. На нашу думку, визначення цілей стратегії планування прибутку повинно базуватися на системі показників, які дозволяють оцінювати як сам розмір прибутку, так і його якісні характеристики. Якість прибутку в свою чергу відображається в організаційному, технічному та технологічному потенціалі підприємства, рівні підготовки кадрів, розвиненій системі соціальних і економічних відносин, а також в оптимальному використанні всіх виробничих ресурсів.

Висновок до розділу 3.

Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах війни показав, що на нього значно впливають нестабільність економічної ситуації, зміни в законодавстві, порушення ланцюгів постачання та відсутність доступу до зовнішніх ринків. В таких умовах важливою умовою виживання підприємства є здатність адаптуватися до змін, оперативно реагувати на ризики та ефективно використовувати внутрішні ресурси. Підприємства, які вчасно розробляють та імплементують стратегії фінансової стабільності, зберігають ліквідність та можуть забезпечити мінімальні прибутки навіть в кризових умовах.

Щодо удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами, виявлено, що поточні методи обліку та аналізу фінансових результатів підприємства не завжди відповідають вимогам сучасної економічної ситуації, зокрема в умовах війни. Необхідно вдосконалити систему фінансового обліку, забезпечити більш детальний моніторинг витрат і доходів, а також створити гнучкі механізми прогнозування фінансових результатів, які дозволяють швидко адаптуватися до змінюваних умов. Розвиток аналітичних інструментів і підвищення їх оперативності сприятимуть більш ефективному управлінню фінансовими результатами підприємства, що є критично важливим для забезпечення його фінансової стабільності і стійкості на ринку в умовах війни.

Крім того, значну увагу слід приділити удосконаленню внутрішнього контролю, що дозволить запобігати виникненню фінансових ризиків і своєчасно виявляти проблемні аспекти в управлінні фінансовими потоками. Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення дозволить не лише підвищити ефективність управління фінансовими результатами, а й зміцнити конкурентні позиції підприємства на ринку, особливо в умовах економічної нестабільності.

РОЗДІЛ 4.
ЗАСТОСУВАННЯ РІЗНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ОБЛІКОВИХ ДИСЦИПЛІН

4.1. Візуалізація інформації в освітньому процесі

Останнім часом терміни «візуальний» та «візуалізація» все частіше знаходять застосування у різних сферах: техніці, медицині, освіті тощо. Відомий психолог А.О. Вербицький зазначає, що процес візуалізації полягає у перетворенні розумового змісту в наочний образ, який, будучи сприйнятим, стає опорою для мислення та дій. На думку О. Поіса, візуалізація є процесом представлення інформації у вигляді зображень для її кращого розуміння та аналізу. Це може включати як створення образів реальних об’єктів, так і тих, що формуються у свідомості за допомогою технічних пристроїв чи уяви.

Психологи наголошують на розвивальному аспекті візуалізації, яка стимулює когнітивні процеси:

- активізацію образного мислення,
- структурування знань,
- моделювання взаємодій між об'єктами.

Це дозволяє учням не лише краще зрозуміти навчальний матеріал, але й формувати уявлення про взаємозв’язки в природі та суспільстві. Візуалізація сприяє створенню цілісного розуміння явищ і допомагає побачити не лише зовнішні характеристики об’єкта, але й аналізувати його у контексті взаємодій.

Переваги використання візуалізації у навчанні:

1. Полегшення сприйняття інформації: кольорові образи, схеми та діаграми краще запам’ятовуються завдяки емоційній складовій.

2. Розвиток мислення та уяви: використання графічних образів стимулює узагальнення, аналіз і побудову нових понять.

3. Залучення до навчального процесу: інтерактивні елементи заохочують учнів до активної участі.

Технології візуалізації, що можуть використовуватись у початковій школі:

- Скрайбінг: створення схематичних малюнків під час пояснення теми, що робить матеріал зрозумілішим і привабливішим.
- Інтелект-карти: графічне представлення інформації з використанням малюнків і ключових слів для інтеграції знань.
- Хмари тегів: візуалізація ключових понять теми, яка допомагає учням зосередитися на головному.
- Лепбуки: інтерактивні паперові теки, які дозволяють систематизувати та закріпити знання через творчість.
- Інтерактивні книги та комікси: інтеграція текстів, зображень та анімації для залучення учнів.

Використання таких інструментів дає змогу забезпечити ефективне засвоєння матеріалу та розвиток ключових навичок учнів: аналізу, узагальнення, креативності та комунікації.

У сучасних умовах, коли діти звикли до фрагментарного сприйняття інформації, візуалізація стає потужним інструментом для організації освітнього процесу. Вона не лише допомагає адаптувати навчальний матеріал до потреб сучасного учня, але й сприяє стимулюванню інтересу до навчання та формуванню стійких знань. Застосування таких методів відповідає вимогам Нової української школи та забезпечує гармонійний розвиток дитини в умовах цифрової епохи.

В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій важливо забезпечити інтеграцію сучасних інструментів в освітній процес, орієнтуючись на психологічні особливості сучасних дітей. Нове покоління учнів має так зване "кліпове мислення", орієнтоване на швидке сприйняття яскравих, візуально структурованих даних. Тому традиційні підходи до викладання стають менш ефективними, поступаючись місцем інтерактивним і мультимедійним методам.

Використання візуальних технологій вимагає від педагогів не лише технічної підготовки, але й усвідомлення відповідальності за вплив таких методів на психіку дітей. Це передбачає:

- Врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів.
- Поєднання візуалізації з іншими методами викладання для досягнення балансу між емоційним і когнітивним сприйняттям.
- Уникнення перевантаження учнів надмірною кількістю візуальних елементів, що може призводити до втрати уваги.

Крім того, педагогам слід розвивати навички роботи з такими сервісами, як LearningApps, Google Workspace, WordClouds, Canva, Coggle, які дозволяють створювати індивідуальні візуальні матеріали. Ці інструменти інтуїтивно зрозумілі та доступні, тому не потребують спеціальної технічної підготовки.

Вплив візуалізації на навчальний процес стимулює інтерес до навчання: інтерактивність і яскравість матеріалів роблять навчання цікавішим для учнів; покращує засвоєння знань: наочні приклади сприяють глибшому розумінню теми, розвиває когнітивні здібності: активне залучення обох півкуль мозку допомагає формувати аналітичне та образне мислення, формує компетенції: студенти вчаться працювати з інформацією, аналізувати, узагальнювати та приймати рішення.

Візуалізація є потужним інструментом сучасної освіти, що допомагає зробити навчальний процес доступнішим, ефективнішим і цікавішим для учнів. Її використання сприяє формуванню ключових компетентностей, необхідних для життя у швидко змінному світі. Освітні технології візуалізації не лише полегшують засвоєння складного матеріалу, але й розвивають творчий потенціал учнів, допомагають їм краще зрозуміти навколишній світ і знайти в ньому своє місце. Успішна інтеграція візуальних технологій в навчальний процес вимагає від вчителя гнучкості, інноваційного підходу та готовності до постійного самовдосконалення.

Візуалізація інформації є важливим інструментом у навчальному процесі, оскільки вона позитивно впливає на пізнавальну діяльність студентів і сприяє

розвитку їхніх когнітивних та творчих здібностей. Завдяки графічному поданню матеріалу студенти отримують можливість легше засвоювати складну інформацію, підвищуючи ефективність навчання.

Основні аспекти впливу:

1. Покращення сприйняття та запам’ятовування інформації Візуальна інформація краще засвоюється, оскільки мозок людини швидше обробляє образи, ніж текст. Графіки, діаграми, ментальні карти дозволяють студентам зосередитися на ключових аспектах матеріалу та структурувати знання. Яскраві й чіткі зображення допомагають запам’ятовувати навіть складні концепції.

2. Активізація мислення. Візуалізація стимулює роботу обох півкуль мозку: логічна відповідальна за аналіз і узагальнення, а образна за творчість і уяву. Це сприяє не лише розумінню навчального матеріалу, а й розвитку аналітичних здібностей, креативності та уміння вирішувати нестандартні завдання.

3. Збільшення мотивації до навчання Інтерактивні візуальні матеріали, такі як презентації, інтерактивні книги, комікси, лепбуки, викликають у студентів інтерес і знижують рівень стресу під час вивчення складних тем. Замість пасивного сприйняття тексту, студенти активно взаємодіють із матеріалом.

4. Полегшення розуміння абстрактних понять У математиці, фізиці, біології та інших науках візуалізація дозволяє представити складні процеси й концепції у зрозумілому форматі. Наприклад, графіки функцій, 3D-моделі молекул чи симуляції фізичних явищ значно спрощують їхнє сприйняття.

5. Розвиток критичного мислення Завдяки візуалізації студенти навчаються аналізувати інформацію, виявляти зв’язки між її елементами, будувати причинно-наслідкові ланцюжки, формувати нові ідеї та перевіряти їхню доцільність.

Приклади впливу візуалізації:

- Ментальні карти сприяють систематизації знань, полегшуючи підготовку до іспитів.
- Інфографіка дозволяє стисло подати великі обсяги даних, акцентуючи увагу на головному.
- Інтерактивні симуляції дають змогу експериментувати з моделями без ризику реальних помилок.

Візуалізація також позитивно впливає на емоційний стан студентів. Кольорові схеми та інтерактивні елементи підвищують концентрацію та знижують тривожність, що особливо важливо під час підготовки до іспитів чи засвоєння складного матеріалу.

Візуалізація інформації не лише покращує якість навчання, але й робить процес пізнання більш захоплюючим та доступним. Завдяки їй студенти отримують не тільки знання, а й навички критичного мислення, аналізу та роботи з інформацією, що є необхідними у сучасному світі.

4.2. Розробка опорного конспекту на тему «Облік доходів, витрат і фінансових результатів» з дисципліни «Бухгалтерський облік»

ТЕМА 10. ОБЛІК ДОХОДІВ, ВИТРАТ І ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

План

1. Методологічна основа обліку доходів та витрат.
2. Схеми обліку витрат і доходів.
3. Визнання витрат.
4. Визначення доходу.

1. Методологічна основа обліку доходів та витрат

В умовах переходу вітчизняного бухгалтерського обліку на міжнародні стандарти однією з найскладніших ділянок обліку постає облік доходів і витрат. Облік доходів здійснюється у відповідності до Національного положення

(стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р. № 290. В свою чергу, розкриття інформації в обліку про витрати здійснюється згідно Націоналеного положення (стандарту) бухгалтерському обліку 16 «Витрати», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318.

У бухгалтерському обліку і фінансовій звітності доходи і витрати відображаються в момент їх виникнення незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів. Отже, як і до набуття чинності Закону «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність», облік витрат і доходів ведеться, а звітність складається на підставі принципу нарахування. Тобто доходи відображаються в бухгалтерському обліку і відповідно у фінансовій звітності по відвантаженню продукції (товарів), виконанню робіт, наданню послуг незалежно від термінів одержання грошових коштів від покупців (замовників).

Вся діяльність підприємства поділялась на звичайну (яка в свою чергу ще розподіляється на інші види) і надзвичайну. Із запровадженням НПСБО 1 зі структури доходів і витрат нових форм звітності видалено показники надзвичайних доходів і витрат, згадки про ці показники виключено з усіх стандартів бухгалтерського обліку. Через це також скасовано розподіл податку на прибуток на два субрахунки – 981 та 982. Із цією ж зміною пов'язане й зникнення із системи НП(С)БО згадок про «звичайну» діяльність. Адже зникнення «надзвичайних» показників із системи звітування означає, що діяльність підприємства більше не розділяється на звичайну та надзвичайну. Отже, усі теперішні показники фінзвітності є фактично звичайними.

У свою чергу діяльність підприємства можна поділити на операційну та іншу діяльність. Операційна поділяється на основну та іншу діяльність, а інша діяльність на фінансову та інвестиційну.

Операційна діяльність – це будь-яка основна діяльність підприємства, яка приносить дохід, а також інші види діяльності, котрі не є інвестиційною чи фінансовою.

До основної діяльності відносяться операції, пов’язані з виробництвом або реалізацією готової продукції (товарів, робіт, послуг), котрі є метою створення підприємства і забезпечують основну частину його доходу. Для виробничого підприємства такими будуть операції з виробництва і реалізації продукції (робіт і послуг); для будівельної організації – операції з виконання будівельно-монтажних робіт тощо.

Інша операційна діяльність включає реалізацію іноземної валюти, інших оборотних активів (крім фінансових інвестицій), операційну оренду активів, операції з операційними курсовими різницями, створення резервів сумнівних боргів, одержання або сплату санкцій тощо.

Інвестиційною діяльністю вважається придбання і реалізація активів, що амортизуються (основних засобів, нематеріальних активів та інших необоротних активів), а також короткострокових фінансових інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів. У Звіті про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) доходи від інвестиційної діяльності наводяться у двох статтях «Втрати від участі в капіталі» та «Інші витрати».

Фінансова діяльність охоплює операції, які призводять до зміни розміру і складу власного капіталу та позик підприємства (залучення позикових коштів, сплата відсотків по них, а також одержані відсотки, дивіденди тощо). Доходи і витрати відображають в бухгалтерському обліку і включають до складу Звіту про фінансові результати згідно з принципом нарахування та відповідності доходів і витрат. Тобто фінансовий результат звітного періоду, визначається, виходячи з порівняння доходів звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. Наприклад, в момент реалізації водночас відображається виручка від реалізації продукції і списуються витрати на виробництво даної продукції. Проте не всі витрати можна пов’язати з певними доходами. Наприклад, адміністративні витрати, витрати на збут не можна пов’язати з якимось конкретним видом доходів. Тому такі витрати відображаються в тому періоді, в якому вони виникли і списуються в кінці звітного періоду на фінансові результати.

2. Схеми обліку витрат і доходів

Для окремого ведення обліку доходів і витрат, а також складання Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Планом рахунків передбачено 7-9 класи рахунків. Так, для узагальнення інформації про доходи підприємства передбачено клас 7 «Доходи і результати діяльності», про витрати– клас 8 «Витрати за елементами» та клас 9 «Витрати діяльності».

На рахунках класу 9 обліковують витрати, які зменшують доходи звітного періоду, а рахунки класу 8 призначені для відображення операційних витрат підприємства за економічними елементами. При цьому рахунки класу 9 «Витрати діяльності» застосовуються всіма підприємствами, крім малих, з відкриттям за власним рішенням рахунків класу 8 «Витрати за елементами». Малі підприємства можуть вести бухгалтерський облік витрат з використанням рахунків тільки класу вісім або рахунків класу 9 з відкриттям за власним рішенням рахунків класу 8, тобто в порядку, передбаченому для всіх інших підприємств.

Тобто, можна сказати, що облік витрат на підприємствах може вестися трьома способами:

- за допомогою рахунків класу 8 «Витрати за елементами» - малими та неприбутковими організаціями;
- за допомогою рахунків класу 9 «Витрати діяльності» - всіма іншими підприємствами;
- за допомогою рахунків класів 8 і 9 – підприємствами, які мають намір вести облік одночасно за обома класами рахунків. Підприємства, які ведуть облік даним способом, всі витрати в кінці звітного періоду одночасно з доходами, відображеними в рахунках класу 7, списують безпосередньо на рахунок 79 «Фінансові результати». Підприємствам рекомендується вести облік витрат зазначеним способом при невеликій кількості господарських операцій і за відсутності декількох напрямків діяльності.

Ті підприємства, які будуть використовувати метод розширеного обліку витрат, зможуть системним шляхом отримати інформацію про витрати за

елементами, а потім перегрупувати ці витрати за видами діяльності. Тобто в бухгалтерії підприємства при списанні витрат необхідно буде робити два проведення замість одного. Наприклад, при передачі матеріалів у виробництво їх необхідно спочатку списати в дебет рахунку 20 «Виробничі запаси», а потім – із кредиту рахунку 80 в дебет рахунку 23 «Виробництво».

Як бачимо, в кінці звітного періоду сальдо рахунків класу 7, 8 або 9 списуються на рахунок 79 «Фінансові результати», за даними якого відображаються прибуток або збиток від фінансово-господарської діяльності підприємства. Визначений прибуток або збиток списується на рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)».

3. Визнання витрат

Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», витрати – це зменшення економічних вигод протягом облікового періоду у вигляді вибуття активів або збільшення зобов’язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).

До витрат, що виникають у зв’язку зі зменшенням активів, відносять:

- списання матеріалів у виробництво, для ремонту основних фондів, на адміністративні цілі; - нарахування зносу (амортизації);

- списання основних засобів, МШП, нематеріальних активів та інших необоротних активів, що стали непридатними і не використовуються;

- витрати від знецінених запасів;

- недостачі запасів (сировини, матеріалів, товарів, готової продукції тощо);

- нарахування резерву сумнівних боргів або списання дебіторської заборгованості, що може бути не погашена;

- благодійні внески;

- визнані економічні санкції – сплачені штрафи, пені.

Витратами, що збільшують зобов’язання, є нарахування:

- зарплати, податків, зборів, обов’язкових платежів;

- відрахувань на обов’язкове і добровільне страхування;

- транспортних витрат;

- оренди, комунальних послуг, витрат зв’язку, послуг з реклами;

- послуг сторонніх організацій (аудиторських, юридичних, консультаційних, медичних тощо);

- інші нарахування витрат, пов’язаних зі збільшенням зобов’язань.

Облік витрат підприємства здійснюється згідно Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 “Витрати”. Це положення до прийняття НП(С)БО 18 “Довгострокові контракти” також поширюється на витрати з виконання будівельних контрактів та надання послуг для їх виконання.

Як уже зазначалось, витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені. Тобто витрати визнаються виходячи з принципу відповідності доходів і витрат (наприклад, матеріальні витрати, витрати на оплату праці та інші витрати, що складають собівартість продукції, визнаються як витрати в момент відображення доходу від реалізації продукції). Витрати, які неможливо прямо пов’язати з доходом певного періоду, відображаються у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені.

Якщо актив забезпечує одержання економічних вигод протягом кількох звітних періодів, то витрати визнаються шляхом систематичного розподілу його вартості (наприклад, у вигляді амортизації) між відповідними звітними періодами.

Ще однією обов’язковою умовою визнання витрат, як і інших активів або зобов’язань, є їх достовірна оцінка. Слід відзначити, що не визнаються витратами і не включаються до звіту про фінансові результату згідно з п. 9:

- погашення отриманих позик;

- попередня (авансова) оплата запасів, робіт і послуг;

- платежі за договорами комісії, агентськими угодами та іншими аналогічними договорами на користь комітента або принципала;

- витрати, які відображаються зменшенням власного капіталу відповідно до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку;

- інші зменшення активів або збільшення зобов'язань, які не відповідають ознакам, наведені у пункті 6 НП(С)БО 16 «Витрати»;

- Балансова вартість валюти.

Для обліку витрат в Плані рахунків передбачено рахунки класу 8 "Витрати за елементами" і рахунки класу 9 "Витрати діяльності". В даній темі схематично вже було розглянуто нову методику обліку витрат на рахунках цих класів. Тому ми зараз більш детально зупинимось на аналізі витрат, які обліковуються на рахунках даних класів. Елементи витрат – це сукупність економічно однорідних операцій. У відповідності до Інструкції про застосування Плану рахунків на рахунках класу 8 передбачено відображати витрати за елементами наступним чином:

1. Витрати операційної діяльності:

- *Рахунок 80 «Матеріальні витрати».*
- *Рахунок 81 «Витрати на оплату праці»*
- *Рахунок 82 «Відрахування на соціальні заходи»*
- *Рахунок 83 «Амортизація»*
- *Рахунок 84 «Інші операційні витрати»*

2. Витрати, пов'язані з інвестиційною і фінансовою діяльністю:

- *Рахунок 85 «Інші витрати».*

Всі підприємства, крім малих (хоча малим підприємствам теж не забороняється), облік витрат ведуть на рахунках класу 9 «Витрати діяльності». Використання рахунків даного класу дозволяє здійснювати більш детальний облік витрат. Проте такі підприємства також можуть використовувати рахунки класу 8 для відображення інформації про витрати за елементами. Такий елемент вважається найбільш ідеальним і на його основі без проблем складатиметься «Звіт про фінансові результати».

Для обліку витрат від операційної діяльності використовують рахунки 90 «Собівартість реалізації», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут» і

94 «Інші витрати операційної діяльності», для обліку витрат інвестиційної діяльності – рахунок 96 «Витрати від участі в капіталі».

4.Визначення доходу.

Облік доходів підприємства ведеться згідно НП(С)БО 15 «Дохід». Доходами підприємства визнаються: дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); інші операційні доходи; фінансові доходи; інші доходи.

Однак цей стандарт не поширюється на деякі доходи підприємства, пов'язані з:

- договорами оренди;

- дивідендами, які належать за результатами фінансових інвестицій, вирахуваних методом участі у капіталі (тобто за дивідендами з інвестицій у спільні дочірні та асоційовані підприємства);

- страховою діяльністю;

- змінами у справедливій вартості фінансових активів та фінансових зобов'язань, а також з ліквідацією (продажем, погашенням) вказаних активів та зобов'язань;

- змінами вартості інших поточних активів;

- природним приростом поголів'я тварин, виходом продукції сільського та лісового господарства;

- видобуванням корисних копалин.

Доходи по цих операціях обліковуються відповідно до норм, обумовлених в інших стандартах, таких як НП(С)БО 12 «Фінансові інвестиції», НП(С)БО 14 «Оренда» та інші. Дохід від діяльності підприємства визначається тоді, коли в результаті господарської операції:

- збільшуються активи

- зменшуються зобов'язання і внаслідок цього відбувається зростання власного капіталу.

Таким чином, якщо активи збільшуються (або зобов'язання зменшуються), але це не призводить до зростання власного капіталу, дохід не визнається.

Потрібно звернути увагу на те, що не визнаються доходами підприємства суми, які отримані від інших сторін, тобто:

- суми ПДВ, акцизного збору, інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету і позабюджетних фондів;

- суми надходжень за договорами комісії, агентським та іншими аналогічними договорами на користь комітента тощо;

- суми передоплати продукції (товарів, робіт, послуг);

- суми авансу;

- суми завдатку під заставу або в погашення позики

- надходження від первинного розміщення цінних паперів

- сума балансової вартості валюти тощо.

Планом рахунків передбачено відображати доходи, які відносяться до різних груп, на різних рахунках доходів.

Контрольні питання

1. У якому НП(с)БО здійснюється облік доходів?
2. На основі якого принципу складається звітність?
3. На яку діяльність поділяється діяльність підприємства?
4. Що таке операційна діяльність підприємства?
5. Що таке інвестиційна діяльність?
6. Що таке фінансова діяльність?
7. Що таке доходи підприємства?
8. Що не визнається доходом?
9. Згідно якого принципу визнаються витрати?
10. Що не визнається витратами і не включається до звіту про фінансові результату? на збут?

Висновок до розділу 4.

Візуалізація інформації в освітньому процесі відіграє ключову роль у підвищенні ефективності навчання, сприяючи кращому засвоєнню матеріалу та розвитку когнітивних здібностей студентів. Візуальні засоби, такі як схеми, графіки, інфографіка, ментальні карти та інтерактивні ресурси, роблять навчальний процес більш доступним, захоплюючим і зрозумілим. Особливо це важливо для дисциплін, які потребують аналізу складних теоретичних і практичних аспектів, зокрема бухгалтерського обліку.

Розробка опорного конспекту на тему «Облік доходів, витрат і фінансових результатів» у межах дисципліни «Бухгалтерський облік» є прикладом успішного застосування візуалізації в навчанні. Такий конспект дозволяє:

- чітко структурувати інформацію;
- представити взаємозв'язки між категоріями доходів, витрат і фінансових результатів;
- інтегрувати графічні елементи для полегшення розуміння теми;
- сприяти формуванню практичних навичок роботи з фінансовими показниками.

Крім того, використання опорних конспектів сприяє економії часу на повторення матеріалу, стимулює розвиток критичного мислення і здатність до самостійного аналізу даних. Інтеграція візуальних елементів у конспекти особливо актуальна для сучасних студентів, які віддають перевагу графічно структурованій інформації.

Отже, візуалізація є потужним інструментом, що робить освітній процес більш продуктивним і адаптованим до потреб сучасних студентів, а розробка опорних конспектів дозволяє не лише якісно викладати складні дисципліни, а й формувати у студентів практичні навички, необхідні у професійній діяльності.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Обліково-аналітичне забезпечення фінансового результату підприємства є ключовим елементом управління, що забезпечує ефективне прийняття управлінських рішень. Ця система охоплює збір, обробку та аналіз даних про доходи, витрати й результати діяльності підприємства. Її мета — забезпечити повну, достовірну та своєчасну інформацію для оцінки фінансового стану, планування, прогнозування та оптимізації бізнес-процесів. В умовах сучасної економіки, що характеризується високою динамікою змін, якісне обліково-аналітичне забезпечення сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства та досягненню його стратегічних цілей.

У роботі визначено такі висновки та пропозиції:

1. Фінансові результати підприємства відображають співвідношення доходів і витрат за певний період, визначають ефективність його діяльності, стабільність і фінансову стійкість. Це ключовий показник, який слугує базою для оцінки рентабельності, стратегічного планування, управління ризиками та ухвалення управлінських рішень. Основним підходом є розгляд фінансового результату як різниці між доходами і витратами, регламентованої податковим законодавством. Науковці виділяють коротко- та довгострокову перспективи: у короткостроковій фінансовий результат ототожнюється з прибутком, у довгостроковій — із приростом власного капіталу та зміною ринкової вартості підприємства. Це підкреслює його роль у забезпеченні конкурентоспроможності, економічного розвитку та сталості підприємства в умовах змінюваного ринкового середовища.

2. Фінансовий результат підприємства залежить від багатьох факторів, які можна класифікувати на зовнішні та внутрішні, об'єктивні та суб'єктивні, а також залежно від виду діяльності. Зовнішні фактори включають економічні умови, державне регулювання та конкуренцію на ринку, тоді як внутрішні фактори пов'язані з управлінською ефективністю, організацією виробництва та ресурсами підприємства. Важливими для фінансових результатів є також маркетингова та

цінова політика підприємства, а також облікова політика, яка може значно впливати на формування результатів. Управління фінансовими результатами потребує комплексного підходу, що враховує усі ці фактори та дозволяє приймати обґрунтовані рішення для досягнення фінансової стабільності та розвитку підприємства.

3. Нормативно-правове забезпечення визначення фінансового результату в Україні базується на системі законодавчих актів і стандартів бухгалтерського обліку, які класифікуються за рівнями. Ця система включає закони, укази Президента, постанови Кабінету Міністрів, інструкції Міністерства фінансів та інші нормативні документи, що регулюють облік фінансових результатів підприємств. Важливими є такі документи, як Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, зокрема НП(С)БО 15 «Дохід» та НП(С)БО 16 «Витрати», які визначають порядок визнання, оцінки та розкриття доходів і витрат у фінансовій звітності. Система нормативно-правових актів надає підприємствам гнучкість у виборі методів обліку, враховуючи специфіку їх діяльності, при цьому забезпечуючи дотримання законодавчих вимог.

4. Важливим є правильне облікове забезпечення, що дозволяє точно оцінювати доходи, витрати та фінансові результати для ефективного управління. Існують два основні методи визначення фінансових результатів: метод порівняння доходів і витрат, а також метод зміни капіталу. Для правильного обліку фінансових результатів необхідно організувати систему обліку, що включає нормативні документи, первинні дані, а також правильно класифіковані доходи і витрати.

5. Для ефективного управління фінансовими результатами підприємства необхідно впроваджувати єдину та узгоджену систему обліку доходів і витрат, яка базується на міжнародних та національних стандартах бухгалтерського обілку. Важливим напрямом є гармонізація національної системи бухгалтерського обліку з міжнародними стандартами для забезпечення порівнянності фінансової звітності. Незважаючи на деякі відмінності між

НП(С)БО 15 та МСБО 18 в трактуванні доходу, їх ключові положення мають багато спільних аспектів, зокрема критерії визнання доходу, його класифікація та оцінка. Проте існують розбіжності в поданні звітності, зокрема в частині розкриття іншого сукупного доходу, що потребує подальшої гармонізації. Загалом, для ефективного розвитку підприємств та інтеграції з міжнародними ринками, Україна повинна поступово вдосконалювати облікову систему відповідно до МСФЗ, зокрема щодо обліку доходів, витрат і фінансових результатів, щоб відповідати вимогам глобалізованої економіки та забезпечити прозорість і порівнянність фінансової інформації.

6. У дослідженні обліку фінансових результатів торговельних підприємств для покращення обліку необхідно деталізувати доходи та витрати за напрямами діяльності (оптова та роздрібна торгівля, категорії покупців, методи активізації продажу), що дозволить точніше оцінювати ефективність діяльності. Також важливо вдосконалити План рахунків, вводячи нові субрахунки для розподілу результатів операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Доповнення обліку витрат на збут допоможе в оптимізації витрат та підвищенні ефективність управління підприємством.

7. Аналіз фінансової стійкості підприємств в умовах війни акцентує на важливості адаптації до форс-мажорних ситуацій, таких як скорочення обсягів діяльності та втрата ресурсів. Ключові фактори для виживання бізнесу включають гнучкість, швидку реакцію на зміни, збереження платоспроможності, підтримку кадрів та адаптацію фінансових моделей. Зміни у політиці ліквідності, відмова від залученого капіталу, акцент на самофінансуванні та створення фінансових резервів допомагають підтримати стабільність. Підприємства змінюють стратегії управління фінансами для забезпечення своєчасного покриття зобов’язань, адаптуються до змін попиту, зокрема через електронну комерцію, та оцінюють свою діяльність на основі можливості виконати зобов'язання навіть при мінімальній рентабельності. Загалом, підприємства, що зберігають гнучкість і здатні адаптуватися до нових умов, мають кращі шанси на розвиток.

8. Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами є важливою умовою ефективного функціонування підприємств в умовах ринкової економіки. Основна мета підприємства — досягнення прибутку, що забезпечує його стабільність, розвиток і конкурентоспроможність. Процес визначення і обліку фінансових результатів дозволяє оцінити ефективність діяльності, виявити слабкі місця та сформувати стратегію розвитку. Для цього необхідно впроваджувати сучасні методи аналізу та контролю, зокрема SWOT- і PEST-аналізи. Окрім цього, важливо вдосконалювати систему внутрішнього контролю, що дозволить адаптувати підприємства до змінних ринкових умов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абрамова О.С., Крапівіна Ю.В. Формування фінансових результатів суб'єктів господарювання. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 13. С. 1290-1296.

2. Будько О.В., Спекова О.Р. Облік фінансових результатів: проблеми та шляхи вдосконалення. Приазовський економічний вісник. 2019. № 3 (14). С. 411—416.

3. Бутенко Д.С., Довгопола Ю.С. Шляхи розвитку підприємницької діяльності в Україні. Молодий вчений, № 12 (39), 2016. С. 682—685.

4. Гарафонова О.І. Управління змінами: теорія, методологія та практика. Монографія. Київ: КНУТД, 2014. 364 с.

5. Гладій І., Чернікова І. Облікова стратегія у складі програмованого (системного) менеджменту – шлях до успіху на ринку. Імплементація інновацій обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку сучасного бізнесу : матеріали І Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22 березня 2018 р. / редкол.: О. Черевко та ін. Харків : ХДУХТ, 2018. С. 413–415.

6. Голов С.Ф. *Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспектив розвитку: монографія*. Центр учбової літератури, 2007. 522 с.

7. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003, No 436–IV. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15.

8. Гуцаленко Л.В., Мулик Т.О. Адаптація фінансових результатів діяльності аграрних підприємств України до МСФЗ. Облік і фінанси АПК. 2012. № 2. С. 30-33.

9. Державна служба статистики. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/.

10. Добрунік Т.П. Особливості управління фінансовими результатами аграрних підприємств. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. Вип. 5-1. С. 76-83.

11. Добрунік Т.П. Сучасна проблематика обліку фінансових результатів діяльності торговельних підприємств. Науковий вісник Ужгородського

національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. № 13. С. 95—99.

12. Єгорова О.В., Дорогань-Писаренко Л.О., Тютюнник Ю.М. Економічний аналіз: навч. посіб. Полтава: РВВД ПДАА, 2018. 290 с.

13. Зарудна Н. Я., Кундеус О. М., Яковець Т. А. *Облік та нормативно-правове забезпечення підприємницької діяльності: навчальний посібник*. Тернопіль: ТАЙП, 2016. 283 с.

14. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. Дата оновлення: 10.08.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text.

15. Карпець К.В. *Трансформація фінансової звітності відповідно до МСФЗ: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: 09.00.2013*. Харків, 2016. 40 с.

16. Качула С.В., Буштін А.А. Особливості формування доходів та прибутку сільськогосподарських підприємств. Агросвіт. 2021. № 21-22. С. 57-62.

17. *Концептуальна основа фінансової звітності РМСБО від 01.09.2010 р.* URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_009.

18. Купріна Н., Апостолов К., Шаталова А., Бачинська О. Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства: теоретичний та практичний аспект. Економіка харчової промисловості. 2018. Т. 10. Вип. 4. С. 48–57.

19. Лемішко О.О. Вплив фінансової політики на результативність аграрного виробництва. Актуальні проблеми економіки. 2016. № 12. С. 411—424.

20. Ловінська Л.Г. *Державне регулювання бухгалтерського обліку в Україні: мета і сфера впливу*. *Фінанси України*, 2012. № 4. С. 56–66.

21. Мардус Н.Ю. Сутність фінансових результатів підприємства і визначення їх місця у обліку, аудиті та аналізі / Н.Ю. Мардус, К.Ю. Корсунова // Інноваційно-інвестиційне забезпечення сталого соціально-економічного

розвитку України: кол. монографія / ред. О.В. Манойленко. Харків: НТУ «ХПІ», 2017. Розд. 1. С. 29–37.

22. Матюха М.М., Ткачова А.І. Шляхи удосконалення бухгалтерського обліку витрат діяльності підприємства. Ефективна економіка. 2015. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_11_75.

23. Мелень О.В. Теоретичні основи визначення поняття «фінансовий результат» / О.В. Мелень, Л.В. Москаленко // *Інновації в обліково-аналітичному забезпеченні та управлінні фінансово-економічною безпекою в умовах діджиталізації = Innovations in accounting and analytical support and management of financial and economic security in the conditions of digitalization:* матеріали 9-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 12–13 листопада 2020 р. / орг. ком.: В.М. Бабаєв [та ін.]; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О.М. Бекетова. Харків: ХНУМГ, 2020. С. 148–153.

24. Мелень О.В., Майструк О.Д. Дослідження та аналіз організації обліку фінансових результатів. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 13. С. 1385-1390.

25. Микитюк В.М. Аналіз і перспективи розвитку агробізнесу: регіональний аспект. Наукові горизонти, 2019. № 3 (76). С. 30—37.

26. *Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» від 01.01.2012 р.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013.

27. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 (МСБО 1). Подання фінансової звітності від 01.01.2012, 929_013. *Рада з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text.

28. *Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 «Дохід» від 02.12.2010 р.* URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929-025.

29. Міжнародні стандарти фінансової звітності. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_025#Text.

30. Назаренко О.В., Лукаш Р.В. Фінансові результати: сутність та особливості організації бухгалтерського обліку. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 22. С. 19—25.

31. Назаренко О.В., Лукаш Р.В. Фінансові результати: сутність та особливості організації бухгалтерського обліку. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 22. С. 19-25.

32. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ МФУ від 7 лютого 2013 року № 73 зі змінами та доповненнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text.

33. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ МФУ від 29 листопада 1999 року № 290 зі змінами та доповненнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z0860-99#Text.

34. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ МФУ від 31 грудня 1999 року № 318 зі змінами та доповненнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text.

35. Онищенко О.В., Костогриз А.В. Облік фінансового результату діяльності підприємства та шляхи його вдосконалення. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2018. № 6 (17). С. 714—717.

36. Пальцан В.М. Теоретичні дослідження поняття фінансові результати діяльності підприємства / В.М. Пальцан // *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток соціально-економічних систем в геоекономічному просторі: теорія, методологія, організація обліку та оподаткування»*, 11–12 травня 2017 року. Т.: ФОП Паляниця В.А., 2017. С. 110–112. (Секція 2. Проблеми підвищення якості бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту в сучасних умовах господарювання).

37. Пасенко Н.С. Організація обліково-аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 17. С. 854—859. URL: http://globalnational.in.ua/archive/17-2017/172.pdf

38. Перетятко А.Ю. Сучасні підходи до оцінки фінансово-господарського діяльності як основи ефективного управління підприємством. Економіка. Фінанси. Право, 2006. № 11. С. 19—24.

39. Побережна Н. М., Савич В. Ф. "Фінансові результати та відображення їх у звітності". *Регіональна економіка та управління: науково-практичний журнал*, 2020, вип. 2 (28), ч. II, с. 38–41.

40. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13—14, № 15—16, № 17. Ст. 112.

41. *Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні*: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (зі змінами та доповненнями). URI: www.rada.gov.ua.

42. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV зі змінами та доповненнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text.

43. Ратушна О. Обліково-аналітичне забезпечення аналізу результатів діяльності. Облік і фінанси АПК. 2012. № 1. С. 72–76.

44. Станкевич Ю.Ю. Формування основних джерел отримання доходів сучасного домогосподарства. Наукові записки. Серія Економіка. Вип. 10. С. 299—305. URL: https://eprints.oa.edu.ua/6528/1/36.pdf .

45. Сук Л., Сук П. Фінансовий облік : навчальний посібник. Київ : Знання, 2015. 647 с.

46. Харламова О.В. *МСФЗ-звітність: новації в розкритті інформації*. *Все про бухгалтерський облік*, 2013. № 33. С. 42–47.

47. Чернецька О. Облікове забезпечення системи управління фінансовими результатами в аграрних підприємствах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. № 12. Ч. 2. С. 154–157.

48. Фінансове планування діяльності підприємства на основі організаційного проектування. Вісник Національного технічного університету «ХПІ» (економічні науки). Збірник наукових праць. Х.: НТУ «ХПІ», 2023. № 1. С. 50-56.

49. Lipych L. G., Melnyk K. P., Shmatkovska T. O., Matviichuk N. M. Identificating subject or the operational control. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2017. № 1. С. 142–150.

50. Яровенко Т. С, Іотова Е. О. Бізнес-планування як сучасний інструмент стратегічного управління підприємством. Східна Європа: Економіка, бізнес та управління. 2019. Вип. 6 (23). URL: http://www.easterneuropeebm.in.ua/journal/23_2019/71.pdf.